

A Székely Kongresszus üzenete

Csik-Tusnádon, 1902. augusztus 28, 29 és 30-án az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, több civil szervezet közreműködésével szervezte meg a Székely Kongresszust. A háromnapos munkálatok előadásait, tárgyalásainak anyagát, és határozatainak szövegét sajtó alá rendezte és kötetben megjelentette még azon évben Buday Barna kongresszusi főtitkár. Ebből kitudnik, hogy a Kongresszus célkitűzése "...a kivándorlás okainak mibenléte s a megszüntetésére alkalmas intézkedések megjelölése..." (Buday, 18.o.).

A történelem paradoxonja, hogy száz év múltával az erdélyi magyarság sajnálatosan ugyancsak, mint ma, a megmaradásunk egyik legjelentősebb ügyének tartja a kivándorlás megszüntetéséhez, vagy legalább a csökkentéséhez szükséges tennivalókat. Bár a jelenség vészesen hasonlít a maihoz száz év után is, a történelmi körülmények függvényében azonban a kivándorlás okainak elemzése más megközelítést igényel, még akkor is ha a jelenség eredménye mindkét esetben a nagy demográfiai kopás. A kettő közötti hasonlóság a nyugathoz viszonyított elmaradott gazdasági színvonalban keresendő, a különbözőség viszont annyival rosszabbodott, hogy a száz évvel előbbi helyzethez hozzáadódnak a magyar nemzetiségű lakosság csökkentését befolyásoló mai kisebbségi állapotból származó tényezők: anyanyelvű oktatás korlátai; esélyegyenlőség hiánya; elhelyezkedési gondok stb., és annyival más, hogy akkor a kivándorlók nagyrésze Amerikában, most Magyarországon telepedik le.

A Székelyföld 2000 Munka-

Az európai integráció elsődleges gazdasági koordinátái

**DOMOKOS ERNŐ
KRÁJNIK IZABELLA**

A közérthetőség kedvéért a gazdasági integrációt úgy határozhatjuk meg, mint a különböző országok együttműködése azzal a céllal, hogy közösen egy egységes piaci térséget hozzanak létre.

Az európai uniós integráció folyamatai egy új gazdaságtan kialakulásához vezettek. A gazdasági integráció a nemzetközi munkamegosztás elvének fokozott alkalmazását jelenti, és megkívánja, hogy a tagországok lemondjanak bizonyos érdekek és célok előtérbe helyezéséről, hogy politikájukat oly módon hangolják össze, hogy a gazdasági egység létrehozásáért képesek legyenek hatékonyan együttműködni. Ez nem könnyű feladat, hiszen a gazdasági, kulturális és politikai örökségek közös, európai elemei gyakran érdekellentétekkel, súrlódásokkal elegyednek.

Megjegyzendő, hogy a Közösség intézkedései az ún. „szubszidiaritás” elvén alapulnak: a Közösség csak a szerződésben világosan rögzített korlátok között cselekedhet, és csak ott, ahol ezek erre kifejezetten felhatalmazzák.

A Közösségnek olyan tevékenységet kell folytatnia, amely hatásainak méreteinél fogva túlmutat a tagállamok határain, vagy amely közös politikával hatékonyabban megvalósítható, mint tagállami politika segítségével. Általános szabály, hogy amikor csak lehetséges, a tagállami vagy a helyi kormányzatnak kell intézkednie.

A gazdasági integráció egyik előfeltételének a tagországok gazdaságai közötti konvergencia kielégítő szintjét tekintik, amely gazdaságilag gyengébb lábbon álló országok megsegítésére irányuló konszolidációs, kohéziós és szolidaritási kampány megindítását teszi szükségessé. A nemzetközi szinten alkalmazott versenypolitika jóléttöbbletet generál a komparatív versenyelőnyben lévő országokban, így jogosnak tekinthető az ún. „fejlődő országok” által megfogalmazott bírálat, miszerint "lehetőségessé válik, hogy a fejlődő országok belső piacait néhány transznacionális cég kaparinthassa meg, ezáltal növelhessék nyereségeiket, amelyek az anyaországokban tőkeként halmozódnak fel saját részvényeseik javára" (Chakravarthi Raghavan: „*WTO Competition Policy Ignores Political Economy*”). Ez a valós helyzet vezetett ahhoz a felismeréshez az Európai Unión belül is, hogy a közös nyereséget újra kell osztani. Ez a magyarázata, hogy az uniós költségvetés fele a közös agrárpolitika finanszírozását szolgálja, egyharmada pedig az ún. „kohéziós alapok” és „strukturális alapok” létrehozását. Ez illusztrálja a közösségi szolidaritás elvét, amely lehetővé teszi, hogy a fejletlenebb térségek gazdasági támogatásban részesüljenek a fejlettebb térségek részéről.

A maastrichti egyezmény a következő elveket fogalmazta meg :

– a gazdasági unió egy olyan nyitott piaci rendszer, amely az árstabilitást a növekedéssel, a munkahelyteremtéssel és a környezetvédelemmel kapcsolja össze és amelyben alapvető fontosságúak a szilárd és fenntartható pénzügyi és költségvetési viszonyok, valamint a gazdasági és társadalmi kohézió megteremtése;

– a monetáris unió egy, a tagországok jegybankjaiból és egy központi szervezetből álló, a monetáris politika folytatásáért kizárólagos felelősséget viselő új pénzügyi intézmény megteremtésével fog továbbfejlődni. Az intézmény feladata az árstabilitás fenntartása lesz, és felette semmilyen más testület nem gyakorol majd irányítási jogkört.

csoport harmadszor szervezi októberben a Székelyföld Tudományos Konferenciát a "Kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben" címmel, amely a tusnádi Székely Kongresszus centenáriumi megemlékezése is.

Közgazdász szemmel, száz éve történt kiemelkedő szakmai esemény vizsgálatának időszerűsége kétségtelenül izgalmas élményt nyújt. Neves résztvevők és vitázók elsősorban a gazdasági elmaradottságot tekintették a kivándorlás legsúlyosabb indokának, amelyet igazol az a tény, hogy a Kongresszus nagy hányadában azokat a gazdasági kérdéseket vitatták, amelyek a térség alacsony színvonalát befolyásolhatták: elmaradott mezőgazdaság; fejletlen ipar; kialakulatlan kereskedelem, hiányzó pénzügyi intézetek. A "Birtokpolitika, adó és hitelügyi szakosztály" hangsúlyozottan foglalkozott a hitelszövetkezeteknek meghatározó jelentőséggel bíró fontosságával, sőt a "Hitelügyi alosztály" Gr. Bethlen István vezetésével, valamint előadóként szereplő Gr. Bánffy Miklós és Dr. Hegedüs Loránt elemzése és a tárgyalat határozati javaslatok körvonalozták a székely földhitelintézet kialakítását. A szövetkezeti mozgalom XX. század eleji elemzése és történéseinek vizsgálata mánaak szóló cselekvésre készítő üzenetet is hordoz. Újragondolását közgazdászok, gazdasági szakemberek, gazdálkodók, társadalom szervező civil szervezetek és döntéshozók figyelmébe ajánljuk. Az akkori gazdasági életet pezsgésbe hozó szövetkezeti mozgalom kialakításának tapasztalatait sok tekintetben alkalmazhatónak véljük a jelenlegi magyar közösséget érintő gazdasági lemaradásunk felszámolására is.

Nem kellene tartozkódnunk az erdélyi szász és román szövetkezeti mozgalmak kialakulá-

Ami a nemzetközi kereskedelmet illeti, jelezni szeretnénk, hogy a „szabad kereskedelem kontra protekcionizmus” kérdése jelenleg is megoldatlan. A különféle protekcionista eszközök (adózási diszkrimináció, változó vámilletékek, kvóták kiszabása, termelési szubvenciók, devizasabályozás stb.) alkalmazása révén a legtöbb ország beavatkozik a piac működésébe, hogy gazdaságát megvédje a külföldi versenytől.

Bonyolult világunkban a tudományos-technikai forradalom látványos fejlődésének vagyunk tanúi, amelynek alapját az emberek alkotóképessége jelenti.

Az európai vállalatok ipari-technológiai versenyképességének fokozása, különös tekintettel a jövő kulcstechnológiáira, az Európai Unió kiemelt célja.

Véleményünk szerint a gazdasági integráció a kutatási és technológiai fejlesztés egyik elsődleges koordinátója, megalapozza az ipar- és agrárpolitikát, a kereskedelmi és közlekedési politikát.

Az Európai Unió átfogó gazdasági célkitűzései – állandó és kiegyensúlyozott növekedés, a gazdasági különbségek csökkentése, magas foglalkoztatottsági szint, stabil árak, tartósan finanszírozható fizetési mérleg – bizonyos kompromisszumot tükröznek az integrációs követelményrendszer és a gazdasági önállóság feladásával szembeni ellenállás között.

Ilyen megközelítésben az iparpolitika egy nemzetközileg versenyképes, nagy teljesítőképességű és innovatív vállalatípus helyez előtérbe. A kis- és közepes vállalatok támogatása és fejlesztése, a kutatásfejlesztés (K + F) ösztönzése, a vállalati együttműködés és szerkezetátalakítás bátorítása egy nyílt és versenyorientált piaci rendszerben olyan fontos célkitűzések, amelyeket az Unió a szelektív piaci beavatkozás útján igyekszik megvalósítani. Az alkalmazott eszközök változatosak: adópolitikai intézkedések, pénzügyi segélyek, állami megrendelések, kutatástámogatás, technológiai tanácsadó csoportok működtetése. Az 1990-es években az Európai Bizottság négy cselekvési területre helyezi a hangsúlyt: az immateriális (szellemi) beruházások támogatására, az ipari kooperáció fejlesztésére, egyenlő versenyfeltételek biztosítására és az állami beavatkozások modernizációjára.

A szakképesítés javítása, a munkaszervezés új formái, az általános minőségellenőrzés, a technológiai fejlesztés, valamint az információs hálózatok kiépítése olyan prioritások, amelyek híven tükrözik a tudásalapú társadalom új követelményrendszerét.

Szükség van a magánkezdeményezések összehangolására a közösségi érdekekkel. A Közép- és Kelet-Európában lévő célterületeken az EU hajlandó részleges beruházási garanciák biztosítására is.

Egy szabályozott verseny megvalósítása, a szabályozók reformjának folytatása, az adminisztráció egyszerűsítése, a nemzeti és közösségi intézmények közötti együttműködés javítása határozott intézkedéseket igényel.

Véleményünk szerint a tudomány és kultúra, az egészségügy, a biotechnológia, a környezetvédelem, az információ- és kommunikációtechnológia területén szükséges az energia- és telekommunikációs hálózatok kiépítése, amelyek fontos feltételei a Kelet-Európa irányában történő bővítésnek.

Szeretnénk megjegyezni, hogy az iparpolitika mindig az Európai Közösség vitás területei közé tartozott. Mindaddig nem sikerült teljes mértékben érvényre juttatni az új iparpolitikai elképzeléseket, amelyek középpontjában a nyílt és versenyorientált piacok rendszere áll. A verseny-, illetve a regionális politika között

sa tapasztalatainak a megismerésétől sem, mert ismert tény, hogy a kisebbségi státusban lévő szász és román lakosság XIX és XX. századforduló körüli szövetkezeti mozgalomnak köszönhetette helytállását a gazdasági térnyerésben és versenyfutásban. Az erdélyi román szövetkezetek és a szász szövetkezeti mozgalom kialakulásáról bővebb tájékoztatást nyújt lapunk (Közgazdász Fórum, 2002. június, V. évfolyam, 3. szám), Hunyadi Attila tollából, amelyből kitűnik az a tény, hogy az akkor kisebbségi helyzetben élő nemzetiségek igen hatékonyan használták ki az 1975-ös, az 1898-as és ezeket megelőző hitelszövetkezeti törvények adta lehetőségeket, mivel ez a törvény nem tartalmazott semmiféle tilalmat nemzetiségi jellegű szövetkezetek, vagy szövetségek létrehozására. Így alakultak sorozatban a szövetkezeti és pénzügyi intézmények: Nagyszebeni Általános Takarékpénztár (1835), Raiffeisen Szövetkezeti Unio, (1886), Temesvári hitelszövetkezetek Központja (1897), vagy az Albina Bank (1872), a hitelintézetek hálózata a Furnica, Ardeleana, Timisana, Economul, Muresana, Patria stb, majd később a Solidaritatea (1907), Infratirea (1914). Maga az Astra (Asociatia pentru Literatura si Cultura Poporului Roman - Nagyszeben) kulturális szervezet is szerepet vállalt a közgazdasági szakosztálya révén, amely vállalta a szövetkezeti mozgalom gondolatának a terjesztését szintúgy, mint az EMKE, amely gazdasági szakosztálya révén (1886) a szövetkezetalapítási programot szervezetteren népszerűsítette.

Megbocsáthatatlan bűn lenne megfeledkezni viszont az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalomnak közvetlen az első világháború és a két világháború között kifejtett tevékenységéről, a két magyar

fennálló latens konfliktus a kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó kiadások mértékében egyre élesebbé válik.

A közös agrárpolitika célja a termelékenység növelése, az agrárszektorban dolgozók életkörülményeinek javítása, az áringadozások kiküszöbölése, az ellátás biztosítása a fogyasztók számára kedvező árakon. A közösségi joganyag jelentős része vonatkozik az agrárpiacra.

Az utóbbi években gyakran lehettünk tanúi válsághelyzeteknek ezen a területen, a gazdák változatos tiltakozó akcióinak. Az EU-tagállamok igyekezete, hogy a világpiaci árakat meghaladó közösségi árak szubvencionálásával megfelelő életkörülményeket biztosítsanak a mezőgazdaságban dolgozók számára, nem érte el a kívánt célt.

A piac- és árpolitika központjában álló agrárpiaci rendtartások alapvetően három szervezeti elv alapján épülnek fel:

1. Az ártámogatással kapcsolatos rendtartások: a mezőgazdasági termékek mintegy 70%-a számára értékesítési és árgaranciát biztosítanak (gabonafélék, cukor, tejtermékek, hús, bizonyos zöldség- és gyümölcsfajták, asztali borok). Azt az árut, amely egy bizonyos áron – ún. intervenció áron – nem értékesíthető, állami intervenció kirendeltségek vásárolják fel. Az intervenció mechanizmus időközben lazult, ma már gyakran nem fizetik ki a teljes intervenció árat, a tejre és cukorra csak egy bizonyos termékmennyiség után jár ártámogatás;

2. A közös külső védelemmel kapcsolatos rendtartások: a mezőgazdasági termékek mintegy felét csak harmadik országbeli versenytársakkal szemben védik, belső piaci árgarancia nélkül (tojás, baromfi, néhány zöldség- és gyümölcsfajta, dísznövények, bizonyos borfajták). A külső védelmet általában a vámok biztosítják;

3. A közvetlen támogatásokkal kapcsolatos rendtartások: ezeket a termelők kapják, általánytámogatások (len és kender, gyapot, selyem, komló, szál- és száraztakarmány) és kiegészítő támogatások (olíva, dohány, szemes búza) formájában.

Aláhúzendő, hogy a valutáris fejlődési különbségek (a mezőgazdasági árfolyamok és a reprezentatív árfolyamok között) alapvetően problémákat okoznak. Ezeket úgy próbálják kezelni, hogy az eltérési küszöböt maximálisan 5 százalékra korlátozzák.

Az utóbbi időben erőteljesen támogatják az extenzifikációt, a környezetkímélő termelési eljárásokat, az erdőtelepítést.

Emlékeztetjük az olvasókat, hogy az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) létrehozó ún. római szerződés (RSZ) a tagállamok egész gazdaságának integrációját tűzi ki célul. A gazdaság az alap, amire a tagállamok összetartozását építeni kell. A rendszer középpontjában a közös piac megteremtése, egyes közös politikák kialakítása áll. Ennek néhány fontos területe: a vámok és a mennyiségi korlátozások eltörlése az egymás közti kereskedelemben; közös vámtarifa és kereskedelmi politika bevezetése a kívülálló országokkal szemben (szabad áruforgalom); a személyek, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása; közös mezőgazdasági politika; közösségi versenypolitika; a nemzeti gazdaságpolitikák egybehangolása; a jogszabályok közelítése egymáshoz.

A közös közlekedéspolitika biztosítja a személyek, áruk és szolgáltatások szabad áramlását az Unió térségében, a szárazföldi, vízi és légi személy- és áruszállítás zavartalan működését, mind a belső piacon, mind a harmadik országok fe-

lé irányuló, illetve az onnan jövő forgalomban. Fontos kritérium a természeti környezet megóvása a szállítóeszközök károsító hatásaitól (zajártalom, káros anyagok kibocsátása stb).

A szállítási vállalkozók, a vasutak, a folyami hajózás, a légi és tengeri hajózás szereplői a közös piacgazdasági feltételek mellett működnek. Az EU megszüntette az árakba és a közlekedési vállalkozók kínálati teljesítményébe történő beavatkozást, előtérbe helyezte a szabad vállalkozói kezdeményezést. Az egységes versenyfeltételek megteremtése céljából harmonizálták az állami előírásokat, megszüntették a határellenőrzést. Hamarosan világossá vált, hogy egy logisztikailag optimális szállítmányozási rendszer kialakításához a szállítási vállalkozók szoros együttműködésére is szükség van. Az áruszállítás komparatív előnyeinek kihasználása érdekében az Európai Közösség a kombinált közlekedést támogatja (pl. vasúti fuvarozás a nagy volumenű, hosszú távú forgalomban, közúti szállítási területi elosztás esetében).

Az utóbbi években érzékelhetővé vált az úthálózat kapacitásának túlfeszítettsége, főleg a városi csomópontokban, ami torlódásokhoz, a lakóterületek és a környezet túlterheléséhez vezet. Ez a helyzet sürgetővé tette a transzeurópai hálózatok átfogó rendszerének szabályozását, a járművekre vonatkozó műszaki-környezetvédelmi előírások szigorítását.

Az EU támogatja a nemzeti közlekedési hálózatok határon átívelő rendszerét, a szűk keresztmetszetek kiiktatását a hiányzó vonalak pótlásával. Speciális támogatást nyújt a közös érdekeltsgű infrastrukturális beruházásokhoz, költségvetési forrásokból és az Európai Beruházási Bank hiteleiből. Európa középső régióiban a vasutaknak és a vízi útvonalaknak a közutakhoz való felzárkózását támogatja.

A különböző kutatási és fejlesztési elképzelések új technológiák kidolgozását célozzák környezetbarát közlekedési eszközök létrehozására, a jelzőrendszerek tökéletesítésére, a telematikai rendszerek alkalmazására az autópályákon és a városi közlekedésben stb.

Az utóbbi években szervezett páneurópai közlekedési konferenciák (Prága, Kréta, Helsinki) hozzájárultak a modern társadalom közlekedési problémáinak a leküzdéséhez, átfogó közösségi stratégiák kialakításához.

A fentebb említett elsődleges gazdasági koordináták megvalósítása elképzelhetetlen megfelelő közösségi versenypolitika nélkül.

A versenypolitika célja olyan gazdasági rendszer megvalósítása, amely biztosítja az egyenjogú piaci résztvevők közötti tisztességes versenyt.

Jogi alapjaiból adódóan széles körű eszközrendszer áll az Európai Unió rendelkezésére, hogy a közösségi piacon olyan intézkedéseket juttasson érvényre, amelyek biztosítják a diszkriminációmentes versenyt.

E körbe tartozik a kartelltilalom, az erőfölényes piaci helyzettel való visszaélés tilalma, a vállalkozások közötti megállapodások ellenőrzése, az állami támogatások felhasználásának ellenőrzése.

Az Európai Bizottság ilyen esetekben bejelentés, panasztétel nyomán vagy hivatalból járhat el, vizsgálatot indíthat, és a versenyszabályok megsértéséért szankciókat alkalmazhat.

Megjegyzendő, hogy a Bizottság kivételeket is tehet. Tekintettel a globális konkurenciára, az éleződő nemzetközi versenyben való talpon maradás érdekében a Bizottság hozzájárulhat a vállalatok közti vertikális megállapodásokhoz, ha ezek az új piacon való megjelenéssel hatékonyságnövekedést eredményeznek. Ezek az egyezségek nem vonatkozhatnak azonban arra vagy területfelosztásra.

Nagy versenypolitikai jelentőségük van az állami segítyeknek és szubvencióknak, melyek versenytorzuláshoz vezethetnek. A Bizottság elvben hozzájárul olyan nemzeti segélyprogramokhoz, melyek célja bizonyos termelési ágazatok strukturális kiigazítása. Az Európai Bizottság liberalizációs politikát folytat olyan szektorokban, mint a közlekedés, az energiagazdaság vagy a telekommunikáció.

Lényeges szempont azonban, hogy a nemzetközi gazdasági fejlődésből adódóan Európának olyan versenypolitikát kell folytatnia, amely egyformán garantálja a belső piaci versenyt és az európai vállalatok világpiaci versenyképességét. Komoly erőfeszítések szükségesek ahhoz, hogy a nemzetközi gazdasági szervezetek (pl. OECD, G7, WTO, Világbank, IMF) keretei között olyan jogilag alkalmazható versenyszabályozás jöhessen létre, amely lehetővé teszi a piaci résztvevők szabad versenyét.

A globalizációs folyamatok az EU-csatlakozásra készülő Romániában is alapfontosságú követelményként határozzák meg a gazdaság versenyképességének folyamatos növelését.

Véleményünk szerint a versenyképesség egy időben gazdaságirányítási és mikrogazdasági kérdés, a gazdasági fejlődéshez a kettő együttműködése szükséges. Új szemléletmód van kialakulóban, amely a gazdaság, a jog, a társadalom és a társadalmi tudat szoros egymásba épülésére alapoz. Ma már egyre világosabbá válik az is, hogy az ún. „átmeneti gazdaság” problémáit nem lehet egyszerűen a jól működő piacgazdaságok mintájára megoldani, ezek külön felvetést, specifikus tanulmányokat igényelnek.

A forint utóda az euró – A főcél: EMU-tagság (I. rész)

S Ü K Ö S D A T T I L A

I. Előjáróban

Magyarország európai integrációjának egyik legjelentősebb állomása a Gazdasági és Monetáris Unióhoz (GMU-hoz) való csatlakozás, ami a nemzeti valuta (forint) feladásával, az euró fizetőeszközként való bevezetésével jár együtt. Magyarország, mint új EU-tagállam számára, az euró bevezetése nem lehetőség, hanem kötelezettség lesz. A közös valuta bevezetésének időzítésében azonban az új EU-tagországoknak lesz némi mozgásterük.

A nemrég „Az euró hazai bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése” címmel megjelent Magyar Nemzeti Bank által elvégzett műhelytanulmány elemzése szerint az euró bevezetése tartós hatással lesz a magyar gazdaság növekedésére. Ez a hatás különböző csatornákon jelentkezik. Az egyes csatornákon keresztül jelentkező hatások mértéke a továbbiakban számszerűsítésre kerül. Az elemzés az euró bevezetésének szigorúan csak a közgazdasági hasznait és költségeit veti össze, az esetleges egyéb – politikai, nemzetbiztonsági stb. – vonatkozások vizsgálatára nem vállalkozik.

A tanulmány kellő részletességgel elemzi az üzleti ciklusok ingadozásait az euró bevezetésének következtében; ugyanis a kulcskérdés az, hogy Magyarország és az euróövezet optimális valutaövezetet alkot-e, azaz az euróövezet monetáris politikája megfelelő módon helyettesíteni tudja-e az önálló magyar monetáris politikát a ciklikus ingadozások simításában. Az elemzés tanulsága szerint Magyarország számára az euróövezet a legtöbb szempontból legalább annyira optimális valutaövezetet jelent, mint a kevésbé fejlett euróövezeti tagországok számára.

A GDP szintje és növekedési üteme is e tanulmányban a vizsgálatok tárgyát képezi.

Számszerűsített költségek és hasznok

Ha a monetáris uniós tagság potenciális költségeit és hasznait próbáljuk megbecsülni, nagyon fontos azt tisztázni, hogy milyen alternatív pályához képest értendők ezek a nyereségek és veszteségek. Az eurózónán kívül maradván a dezinfláció nagyobb reálgazdasági áldozattal jár, mint az euró bevezetése érdekében végrehajtott, és éppen emiatt automatikusan nagyobb hitelességet élvező dezinfláció. Az elemzés az euróövezeti tagságból származó három legjelentősebb hasznot számszerűsíti: a tranzakciós költségek csökkenését, a külkereskedelm

bővülését, valamint a reálkamatok csökkenését illetve ezzel párhuzamosan a folyó fizetésimérleg-korlát lazulása nyomán bekövetkező nyereségeket.

A saját valuta fenntartása felfogható adminisztratív korlátozásnak, amely a társadalom számára veszteséggel jár. Ez a veszteség tranzakciós költségek formájában jelentkezik, amelyeket a vállalatok és a háztartások szenvednek el. Ezek az átváltási és a "házon belüli" költségek. A tranzakciós költségek csökkenéséből származó nyereség ezáltal, a becslések szerint a GDP szintjében egyszeri 0,18–0,30 százalékpontos emelkedést eredményez (1.Tábla).

Az önálló valuta fenntartása a külkereskedelemre is negatív hatással bír. Ez alapján az euró bevezetése a külkereskedelm bővülésén keresztül hosszabb távon 0,55-0,76 százalékponttal magasabb GDP-növekedési ütemet is eredményezhet (2.Tábla).

A kamatok jelenleg még tartalmaznak egy kockázati prémieumnek nevezett összetevőt, ami a külföldi befektetőket a jövőbeli árfolyam bizonytalanságáért kompenzálja. Az euró bevezetésével ez a kockázati prémium eltűnik a nominális kamatokból, emiatt a reálkamatok is csökkennek. A közös valuta az alacsonyabb reálkamatokon keresztül hosszabb távon 0,08–0,13 százalékponttal emeli a GDP növekedési ütemét (2.Tábla).

Az önálló monetáris politika feladásának számszerűsíthető költsége a pénzteremtésből származó állami bevételek (seigniorage) egy részéről történő lemondás. A becslések szerint az alacsonyabb seigniorage bevételek évente a GDP szintjében 0,17–0,23 százalékpontot kitevő veszteséget okoznak (1.Tábla).

Fontos, hogy a rövid távon jelentkező, a GDP szintjére ható hasznokat és költségeket elkülönítsük a csak hosszabb távon jelentkező, a GDP növekedési ütemét befolyásoló tényezőktől. A rövid távon jelentkező számszerűsíthető hasznok és költségek (a tranzakciós költségek csökkenéséből származó nyereség, illetve a seigniorage csökkenés miatti veszteség) közel megegyező nagyságúak, így gyakorlatilag kioltják egymást. Az euróövezeti tagság a magyar GDP növekedési ütemét hosszabb táv (20 év) átlagában 0,6–0,9 százalékponttal emelheti (2.Tábla).

1. Tábla

A GDP-re rövid távon ható (szintet befolyásoló) tényezők ha-

	Intervallum	
Tranzakciós költségek csökkenése (+)	0,18	0,30
Seigniorage bevétel változása (-)	-0,17	-0,23
Nettó hatás	0,01	0,07

tása a GDP %-ában

2.Tábla

A GDP-re hosszú távon ható (növekedési ütemet befolyásoló)

	Intervallum	
	Reálkamat csökkenése (+)	0,08
Külkereskedelem bővülése (+)	0,55	0,76
Nettó hatás	0,63	0,89

Forrás: MNB

ló) tényezők hatása a GDP %-ában

A monetáris önállóság feladása és az üzleti ciklusok

A forint, mint saját valuta és az önálló monetáris politika feladásának jóléti költségét az határozza meg, hogy az üzleti ciklus ingadozása mennyivel lesz nagyobb az euró bevezetése után. Ez nagyban függ attól, hogy a magyar gazdaság mennyire van kitéve ún. aszimmetrikus sokkoknak, azaz a gazdasági környezet olyan hirtelen változásainak, amelyek Magyarországot és az eurózónát eltérő mértékben érintik. Az aszimmetrikus sokkok valószínűsége az elemzés szerint Magyarországon nem nagyobb, mint az euróövezet jelenlegi, kevésbé fejlett tag-országokban.

Az önálló monetáris politika feladása kevesebb jóléti veszteséggel jár, ha léteznek és jól működnek olyan piaci mechanizmusok, illetve gazdaságpolitikai eszközök, amelyek az esetleg bekövetkező aszimmetrikus sokkok kezelésében helyettesíteni tudják a monetáris politikát. A fiskális politika az aszimmetrikus sokkok hatásainak tompítására lehet alkalmas. A sokkokhoz való alkalmazkodásnak két módja van: az ún. automatikus stabilizátorok működése és az aktív, diszkrecionális fiskális intézkedések. Ma Magyarországon az automatikus stabilizátorok hatása nem túl nagy. Emiatt a diszkrecionális intézkedésekre, különösen a beruházási aktivitás simítására nagyobb szerep hárul. Meg kell jegyezni, hogy az EU az aggregált kereslet automatikus stabilizátorokon keresztüli menedzselését preferálja a diszkrecionális intézkedésekkel szemben.

A saját valuta fenntartása egy kis, nyitott és jelenleg még a "feltörekvő" befektetési kategóriába eső ország esetében pénzügyi fertőzéseket, a valuta elleni spekulatív támadásokat indukálhat, amihez a tőkeáramlás magasabb volatilitása is hozzájárul.

Az euró bevezetése a pénzügyi integrációra pozitív hatást fog gyakorolni. Az árfolyam-bizonytalanság megszűnésével a magyar háztartások feltehetően átrendezik befektetési portfóliójukat: megtakarításaik nagyobb részét fogják külföldi, eurózónabeli eszközökben tartani. A diverzifikáltabbá váló portfóliókkal a magyar és eurózónabeli háztartások kö-

zötti kockázatmegosztás mértéke nő, ami mindkét fél számára kedvező.

Az euró bevezetésének időzítése

Mivel az ismert költség-haszon elemzések egyértelmű és számottevő növekedési többletet mutatnak ki a közös valuta bevezetése esetén, az optimális időzítés kérdésére egyszerűnek tűnik a válasz: minél hamarabb. Az eredmények alapján az ország az euróövezeti csatlakozás minden egyes évvel való halasztásával többletnövekedésről mond le.

A helyzet azonban nem ilyen egyszerű, hiszen az euróövezethez való csatlakozáshoz szükséges nominális konvergencia reálgazdasági költségekkel járhat, amelyek nem függetlenek attól, hogy milyen gyorsan zajlik le ez a folyamat. Jelenleg az inflációra és a költségvetési hiányra vonatkozó maastrichti kritériumok gyors teljesítése problematikus lehet. Fennáll a veszély, hogy a gyors (az euró 2007-es bevezetését célzó) dezinfláció és fiskális alkalmazkodás túlságosan nagy növekedési áldozattal jár.

A volatilis tőkeáramlás a forint árfolyamának alakulásában is szélsőséges ingadozásokat eredményezhet. A tartós tőkebeáramlás a forint árfolyamának folyamatos felértékelődéséhez vezethet, amit a tőkeáramlás irányának megfordulásakor gyors leértékelődés vált fel. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a belépés időpontjának közeledtével az árfolyam-várakozások egyre jobban közelednek a várható konverziós rátához.

II. Magyarország GMU-érettsége

Az Európai Központi Bank (EKB) és az Európai Bizottság hivatalos álláspontját tartalmazta a helsinki-szemináriumról kiadott sajtóközlemény. Ebben az áll, hogy a reálkonvergenciának párhuzamosan kell haladnia a nominális konvergenciával, amin az árstabilitást és az egészséges állampénzügyeket értik. Mivel a maastrichti kritériumoknak való megfelelés felé haladás nem gátolja a strukturális reformokat, azt is javasolják, hogy a monetáris politika irányuljon az árstabilitás elérésére, amit a fiskális politika is támogasson. Végül hozzátesszik, hogy minden ország maga dönti el, hogy milyen konvergenciapályát választ a valutaunióban való részvételhez vezető úton, feltéve hogy a cél a konvergencia.

Az EKB vezetőinek különböző fórumokon elmondott beszédeiben és az Európai Bizottság dokumentumai mindegyikében közös, hogy a reálkonvergencián a gazdasági szerkezet hasonlóságát és a gazdasági fejlettség szintjét értik, de a gazdasági integrációt, a privatizációt és a strukturális reformok terén történő előrehaladást fontosabbnak tekintik, mint az egy főre jutó GDP-ben történő felzárkózást.

A magyar gazdaság alacsonyabb fejlettsége nem befolyásolja, hogy a gazdaság alkalmas-e az euróövezetben való részvételle. Az alacsonyabb fejlettségi szintnek azonban van egy fontos makrogazdasági következménye: a felzárkózás folyamata az árfolyam rögzítése esetén magasabb strukturális vagy egyensúlyi inflációval fog együtt járni.

Tény, hogy Magyarország egy főre jutó GDP-je 2001-ben az EU átlagának 53%-át érte el. Az OECD és az Eurostat közös módszertana alapján 1997 és 2001 között 6 százalékponttal nőtt ez az arány, évente tehát átlagosan 1,5 százalékpontot sikerült ledolgozni a lemaradásból.

A gazdasági, azon belül is a külkereskedelmi integráció fokát kifejező főbb jelzőszámok összehasonlítása azt mutatja, hogy Magyarország magasabb fokon integrált az euróövezettel, mint a kevésbé fejlett EU-tagországok voltak 5 évvel az euró bevezetése előtt.

A főbb ágazatok GDP-hez való hozzájárulásának összehasonlítása alapján Magyarország gazdasági szerkezete nagyon hasonló Írországhoz a monetáris uniós-tagságtól azonos időbeni távolságra. A többi országot tekintve azonban relatíve nagyobb az ipar és kisebb a szolgáltatások súlya a magyar hozzáadott értékben. A jövedelemszint emelkedésével ezeknek a szolgáltatásoknak az aránya nőni fog az ipar rovására, ahogy azt Írország példája is mutatja.

A hosszú távú kamatkonvergencia és a bruttó államadósság tekintetében jóval előnyösebb a kép. A fiskális kritérium tekintetében sem tapasztalhatunk jelentős eltérést. A bruttó adósságállomány elmúlt évekre jellemző folyamatos csökkenésének eredményeképpen a magyar mutatószám fenn tarthatóan a 60%-os referenciaérték alá esett.

Az infláció egyensúlyi szintje alapján Magyarország optimális valutaövezetet alkot az euróövezettel, de a reálgazdasági felzárkózás eredményeként a közös valuta bevezetése után Magyarországon várhatóan magasabb lesz az infláció, mint az euróövezetben. Számítások szerint Magyarország inflációja az euróövezet tagjaként 0,8–2,2%-kal fogja meghaladni a fő kereskedelmi partnereket. Ez a magasabb infláció viszont nem veszélyezteti sem a magyar gazdaság versenyképességét, sem az euróövezet árstabilitását. Az egyensúlyi reálfelértékelődés további következménye, hogy Magyarországon a monetáris kondíciók kevésbé lesznek szigorúak, mint a régió alacsonyabb inflációval jellemezhető országaiban.

III. Az euróövezetben való részvétel költségei

A monetáris unióban való részvétel az önálló árfolyam- és

monetáris politikáról való lemondást, az euróövezet egészének gazdasági fejleményeit figyelembe vevő monetáris politika importálását jelenti. Az önálló monetáris politika feladásának egyik kézzelfogható és jól számszerűsíthető költsége: a pénzteremtésből (kibocsátásából) származó állami bevételekről (seigniorage) történő lemondás. Az euróövezetbe való csatlakozás esetén Magyarország részese lesz az eurókészpénz használatából származó seigniorage bevételekből, de az elszámolási szabályok miatt alacsonyabb részesedésre számíthat, mintha az MNB megőrizné a készpénz kibocsátásának jogát. Az euróövezet monetáris jövedelmét felosztják a részt vevő jegybankok között, az EKB alaptőkéjéhez való hozzájárulás alapján. Az alaptőke-hozzájárulás mértékét 50%-ban a tagországnak az EU népességéből, 50%-ban pedig az EU GDP-jéből való részesedése határozza meg.

Amennyiben abból indulunk ki, hogy kizárólag Magyarország csatlakozna az EU-hoz, alaptőke-részesedése a monetáris unióba való belépéskor a 2000-es adatok alapján 1,6% lenne. Minél több ország csatlakozik az első körben az EU-hoz, annál inkább csökken a részesedés: 10 ország felvételekor pl. már csak 1,4% lenne. A Kormányzótanács döntése alapján a nettó profit bizonyos részét (de maximum 20%-át) egy úgynevezett Általános Tartalékalapba utalják a jövőbeli veszteségek fedezésére. Ebből kifolyólag a részt vevő országok a seigniorage jövedelemnek egy csökkentett részét kapják meg ténylegesen. Közgazdaságilag azonban az EKB-nál maradó seigniorage nem valódi veszteségnek, hanem egyszerűen csak nagyobb tőkerészesedésnek tekintendő.

Az eurórendszer piaci kamatot fizet a kötelező tartalékállományra. 1,6%-os alaptőke-hozzájárulás esetén a GDP 0,24%-a, 1,4%-os részesedés esetén a GDP 0,21%-a lenne a Magyarországnak visszaosztott seigniorage jövedelem (beleértve az Általános Tartalékalapba utalt részt is) 2006 és 2008 között (3.Tábla).

A készpénztartási hányad számottevő változása középtávon nem várható, bár a készpénz-helyettesítő formák terjedésével enyhén csökkenő pálya várható mind az euróövezeten kívül, mind pedig az euróövezeten belül. A számítások nyomán azt feltételezhetjük, hogy a készpénzhányad 2001-ben megfigyelt 7,6%-os aránya a jövőben is fennmarad.

A monetáris unióba való belépés miatti seigniorage veszteség évente várhatóan a GDP 0,17–0,23%-át teszi ki (3.Tábla). Kisebbségre lenne az euróövezeti csatlakozás miatti veszteség, ha a készpénzhányad alacsonyabb szint irányába mozdulna el. Másik oldalról a veszteséget közép- és hosszú távon ellensúlyozhatja az is, ha a harmadik országokban

3. Tábla

Kiinduló feltételezések és számítási eredmények

	GMU-n kívül	GMU-n belül (visszaosztott)
Készpénz / GDP	7,6%	–
Kamatkülönbség GMU-hoz képest	150 –300 bp	–
Reál-GDP növekedése	3,1%	–
Infláció	3%	–
Seigniorage jövedelem a GDP %-ában	0,41 –0,44%	0,21 –0,24%
Seigniorage veszteség (2006 –2010)		0,17 –0,23%

Forrás: MNB

megnő az euró világváluta szerepe, ami megnöveli a visszaosztott monetáris jövedelmet.

A gazdaság ciklikus ingadozásaiból fakadó jóléti veszteség mérése

Az aszimmetrikus sokkok bekövetkezésének valószínűsége elsősorban a termelési szerkezetek hasonlóságától, integráltságtól és diverzifikáltságától függ. Az elmúlt évtized során a magyar gazdaság szerkezete közeledett az euróövezetéhez. Az export diverzifikáltsága jelentősen nőtt, így az egy iparágat érintő változások csak kisebb mértékben érintik a GDP alakulását. Ugyanakkor a kivitel szerkezete is módosult, számottevően csökkent a magas árérzékenyséű termékek kivitele, miközben nőtt a magas technológiai szintet és humán tőkét igénylő termékek súlya. A vizsgált csatlakozó országok közül Csehország tekinthető az 1990-es években aszimmetrikus sokkoknak legkevésbé kitett gazdaságnak. Magyarország keresleti sokkjai Olaszországgal, Csehországgal és Nagy-Britanniával nagyjából megegyező mértékben (0,4) korreláltak Európával. Kínálati ingadozásainak korrelációs együtthatója 0,2, ami Norvégia és Luxemburg szintjének felel meg, továbbá valamivel nagyobb fokú szimmetriát jelent, mint Ausztriáé és Görögorszáé, ugyanakkor kisebbet, mint Spanyolországé és Portugáliáé.

A múltban a bérek is gyors alkalmazkodást mutattak, de itt is számítani kell arra, hogy alacsonyabb inflációs környezetben a nominális bérmeresség növekedhet. Az EU-tagállamokhoz hasonlóan Magyarországon is alacsony a munkaerő mobilitása, és tartósak a regionális differenciák. A nemzetközi mobilitást gátolják a nyelvi és kulturális különbségek, a társadalombiztosítások, nyugdíjak és egyéb szociális juttatások korlátozott mobilitása. Ám még az országon belüli mobilitás is alacsony, ami számos más tényező mellett a lakhatási költségek regionális eltéréseivel is magyarázható. A mobilitást elsősorban strukturális politikai eszközökkel, képzéssel, nyelvi akadályok csökkentésével, a lakáspiac mobilitásának

növelésével stb. lehet elősegíteni. A regionális munkanélküliségi különbségek mellett a viszonylag alacsony foglalkoztatási és aktivitási ráta jelent problémát a magyar munkapiacra. A viszonylag alacsonyabb magyarországi aktivitási és foglalkoztatási érték főleg a nagymértékű strukturális átalakulás következménye, mert az újonnan keletkezett munkahelyek térben is máshol helyezkednek el, mint a megszűntek, és nagymértékben másfajta képzettséget igényelnek. Ezért a munkapiaci kereslet és kínálat strukturális eltérése tartósnak tekinthető.

Az euróövezetbe történő csatlakozásnak előfeltétele, hogy az államháztartás hosszú távon fenntartható és finanszírozható pozícióba érjen el. A ma meglévő tartós inflációs nyereség hiányát pedig ellensúlyozza a gazdaság várható gyorsabb növekedése és az államháztartás adósságára fizetett kamatok csökkenése.

Ha Magyarország belép az euróövezetbe, a fizetési mérleg jelentősége átértékelődik. Természetesen az országoknak törekedniük kell a hosszú távon fenntartható fizetési-mérleg pozícióra, de az euróövezet tagjaként már sokkal kisebb a veszélye, hogy a befektetői bizalom megingása gyors és radikális változást tegyen szükségessé a külső egyensúlyi pozícióban.

A közös valuta bevezetésének további következménye, hogy Magyarországon is a közös kamatpolitika fog érvényesülni. Ha a közös monetáris kondíciók nem állnak összhangban az ország gazdasági folyamataival, az többletköltséget róhat a gazdaságra. A monetáris politika és annak hatékony volta feltételezi, hogy a vizsgált gazdaságok ciklikusan összhangban legyenek, mivel az EKB döntéseinél az eurózóna átlagos ciklikus pozícióját veszi figyelembe. Már említésre került, hogy az EU-val való nagyfokú ciklikus együttmozgás jellemzi a magyar gazdaságot. A termelési szerkezetek hasonlósága és az EU-országokból érkező import nagy súlya miatt az ársokkok tekintetében is jelentős az összhang. Ezért az EKB kamatpolitikája várhatóan összhangban lesz a magyar gazdaság igényeivel.

Az importált monetáris politika hatását befolyásolja a re-

álgazdasági felzárkózással együtt járó egyensúlyi reálfelértékelődés is. A magasabb infláció miatt a közös nominális kamatszint alacsonyabb reálkamatokra eredményez, mint a régió fejlettebb országaiban. A reálkamatok csökkenésének hatására a gazdaság más növekedési pályára fog áttérni, amit várhatóan nagyobb külföldi forrás-bevonásból finanszírozott gyorsabb növekedés fog jellemezni. Rövid távon viszont arra kell számítani, hogy a belépéssel együtt járó kamatcsökkenés aszimmetrikus keresleti sokkot vált ki, míg a kamatcsökkenés kínálatra gyakorolt hatása csak lassabban jut érvényre. Az ebből fakadó egyensúlytalanságot a fiskális politikának kell ellensúlyoznia, a közös monetáris politika tehát többtetterheket ró a fiskális politikára az aggregált kereslet szabályozásában.

Alkalmazkodás az aszimmetrikus sokkokhoz

A ciklikus ingadozások simításában a fiskális politika tudja az árfolyam alkalmazkodását helyettesíteni.

Áralkalmazkodás

Az OECD tanulmánya azt állapította meg, hogy 1998-ban a termékpiacon szabályozás mértékét mutató összetett indikátor Magyarország esetében 1,6 volt. Ez azt jelenti, hogy a termékpiacon az árakulcs legalább olyan versengő, mint Spanyolországban (1,6), és versengőbb, mint Finnországban (1,7), Belgiumban (1,9), Franciaországban (2,1), Görögországban (2,2), Olaszországban (2,3) és Portugáliában (1,7). Azaz, csak négy euróövezeti ország áll jobban a termékpiacon szabályozás terén Magyarországnál. Bár a tanulmány a vállalatoknak csak egy szűk körét vizsgálta, talán megkövetelhető az a következtetés, hogy 1993 és 1998 között a magyar gazdaság viselkedésére a negyedévenkénti vagy annál gyakoribb árváltoztatás vagy legalábbis árfelülvizsgálat volt jellemző. Összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy az Egyesült Államokban kérdőíves felmérések alapján készült vizsgálatok szerint az árakat jellemzően évenként vizsgálják felül.

Tehát a magyar árképzési gyakorlat viszonylag rugalmas. Azonban az empirikus közgazdaságtani irodalomban jól dokumentált tény, hogy az árazási viselkedés egyik meghatározó tényezője az infláció nagysága: magasabb inflációjú környezetben az árazási viselkedés rugalmasabb, a gyakoribb árfelülvizsgálat a jellemző, míg alacsonyabb infláció mellett az árazás ragadósabb, ritkábban fordul elő árváltoztatás.

Béralkalmazkodás

A munkapiac rugalmassága terén a monetáris unióban részt vevő országok között jelentős különbségek vannak. A kevésbé

rugalmas munkapiacok magasabb munkanélküliséget és inflációt, alacsonyabb hosszú távú növekedést eredményezhetnek. A magyar munkapiacról elmondható, hogy nemzetközi összehasonlításban a rugalmasabbak közé tartozik, ha a fentebb már idézett OECD-elemzést vesszük alapul. Eszerint a munkapiaci merevségek egyik mutatószáma, az EPL (Employment Protection Legislation) index magyarországi értéke 1,4. Összehasonlításképpen az angolszász országokban ez 0,2, illetve 0,5, a fejlettebb EU-tagállamok közül Németország 2,8, Franciaország 3,1, Belgium 2,1-es értéket kapott. A számunkra az összehasonlítás szempontjából érdekes országok közül Spanyolország indexe 3,2, Portugáliáé 3,7, Görögországaé 3,5, végül Írországaé 1. A vállalati szintű alku játssza a döntő szerepet a bérek meghatározásában, ami kedvező a rugalmas béralkalmazkodás szempontjából.

A fiskális politikán keresztül történő alkalmazkodás

A gazdaságpolitikai alkalmazkodás terén a legfontosabb a fiskális politika hatékony működése. A monetáris politikai önállóság feladásával a költségvetési politikára hárul az aszimmetrikus sokkok aggregált szinten megjelenő hatásainak tompítása. A fiskális alkalmazkodásnak két módja van: az automatikus stabilizátorok működése és a szándékolt, aktív fiskális intézkedések. Mindkettő működése előfeltételezi a fiskális politika kellő mozgásterét. A nominális konvergenciakritériumok közül kettő is a költségvetésre vonatkozik: a konsolidált államháztartás adóssága nem haladhatja meg a GDP 60%-át, és a folyó hiány a 3%-ot.

Az államháztartás automatikus stabilizáló hatása annak köszönhető, hogy a bevételek és kiadások a ciklusban eltérő előjellel változnak: fellendülés idején csökken egyes (pl. munkanélkülieknek járó) költségvetési juttatások mértéke, míg az adóbevételek növelik az államháztartási bevételeket. Mivel a két tétel a költségvetés ellenkező oldalán szerepel, ellentétes mozgásuk egy irányba hat: mérséklék a ciklikus fellendülés mértékét. Leszálló ciklikus mozgás esetén minden fordítva történik, és az automatikus stabilizátorok mérséklék a gazdasági lassulást.

Nem minden költségvetési tétel egyformán fontos a ciklikus stabilizáció szempontjából. A legérzékenyebb tételek a vállalati nyereségadók, a legkevésbé ciklusérzékenyek pedig a társadalombiztosítási hozzájárulások, mert ezek általában regresszívok. A személyi jövedelemadók és a forgalmi adók érzékenysége a két előbbi adónemé között van.

Mivel a magyar költségvetés adó-, illetve kiadási szerkezetét tekintve kevésbé ciklusérzékeny, az EU-n belül azokhoz

fog hasonlítani, amelyeknek kisebb az automatikus stabilizáló hatása.

Az egységes monetáris politika hatása

Az euróövezethez történő csatlakozással Magyarországon a közös monetáris politika fog érvényesülni. A közös monetáris politika akkor lesz hatékony, ha az importált monetáris kondíciók összhangban állnak a gazdasági folyamatokkal. Ehhez több feltételegyüttes teljesülése szükséges. Egyrészt szükség van arra, hogy a kamatlépések iránya és nagysága megfeleljen a magyar gazdaság ciklikus pozíciójának. Ennek feltétele a magyar és az euróövezet gazdaságainak szoros együttmozgása. Másrészt, szükség van arra, hogy a fiskális politika aktív szerepet vállaljon az aggregált kereslet menedzselésében, helyettesítenie kell a monetáris politikát a közös kamatpolitika mellett esetleg kialakuló makrogazdasági egyensúlytalanságok kezelésében.

Az egységes kamatpolitika

és a magyar gazdasági folyamatok összhangja

A jegybank a végső hitelezői funkciót akkor gyakorolhatja, ha a bankrendszerben olyan átmeneti likviditáshiány alakul ki, ami privát eszközökkel nem orvosolható, és rendszerszintű kockázatot hordoz. A monetáris unióba történő belépéskor ez a jegybanki funkció az MNB hatásköréből a KBER* hatáskörébe kerül.

A KBER hozzájárul a kompetens hatóságok tevékenységéhez, és előmozdítja a fizetési rendszer zökkenőmentes működését. Válsághelyzetben a nemzeti hatóságok és a KBER ad hoc együttműködés keretében elháríthatja a rendszerproblémát.

A szűk sávú árfolyamrendszerben a kamatpolitika mozgásteret korlátozott volt. A külföldi befektetők által elvárt kockázati prémiumok ezért megjelentek a forinthozamokban. Kisebb mértékben, de ugyanez érvényes a jelenlegi széles árfolyamsávú rendszerben is, ahol továbbra is az árfolyam játszik kulcsszerepet a dezinflációban.

Az euróövezethez való csatlakozás lényegében megszüntetné Magyarországot feltörekvő státusát, így a kockázatosnak számító befektetések hozamait meghatározó tényezők hatása eltűnne. Másrészt közvetlenül hatna az EKB kamatpolitikája, ami vélhetően sokkal inkább megfelel a gazdaság mindenkori állapotának, ezért arra lehet számítani, hogy az önálló monetáris politika feladása előnyösebb kamatciklusokat eredményez.

A ciklikus összhang megbomlását több tényező is okozhatja. Egy lehetséges mechanizmus, ha a gyorsabb árnövekedés másodlagos hatásként beépül a várakozásokba, ami a strukturálisan indokoltnál magasabb inflációt eredményez. Ha a bé-

rek meghaladják a termelékenység javulása által indokolt mértéket, mert a magasabb inflációs várakozások beépülnek a bérkövetelésekbe és a vállalatok árképzésébe, akkor az adott ország termelőinek versenyképessége romolhat.

Szintén eltérítheti az ország ciklikus pozícióját, ha az alacsonyabb reálkamat a gyorsan felzárkózó országban túlságosan laza monetáris környezetet eredményez, és így a kibocsátás gyorsabban nő a potenciálisnál. A másik veszély az alacsonyabb reálkamatok által lehetővé tett hitelexpanzió miatt kialakuló eszközár-infláció (értékpapírok és ingatlanok). Az eszközárak inflációja gyakran nem mutat önkorrekciós képességet. Ha egy piacon eluralkodik az optimizmus, akkor buborékok alakulhatnak ki, amelyek egy idő múlva hirtelen árfolyamzuhanás keretében pukkannak ki. Az eszközár-buborékok kialakulásának veszélye nagyobb a gyorsan növekvő gazdaságokban, különösen azokban, amelyekben a növekedés nem ciklikusan, hanem a felzárkózás miatt strukturálisan gyorsabb. A fiskális politika alkalmazkodására van tehát szükség. Az alkalmazkodás optimális módja tehát a magasabb infláció tolerálása és a költségvetési visszafogás kombinációja lehet.

A monetáris transzmisszió hatékonysága

A monetáris unió megfelelő működésének egyik alapvető feltétele, hogy a tagországok gazdaságai hasonló módon reagáljanak a közös monetáris politikai lépésekre, vagyis ne legyenek nagyfokú eltérések a különböző országok monetáris transzmissziós mechanizmusában. A közös monetáris politika ugyanis eltérő transzmissziós mechanizmusok esetén felerősítheti a meglévő ciklikus különbségeket.

Az euróövezet országait összehasonlító kutatások alapján elmondható, hogy a transzmisszió szempontjából az euróövezet távolról sem tekinthető homogénnek; Magyarországon a pénzügyi rendszerben olyan strukturális átalakulások zajlanak, amelyek középtávon a monetáris transzmisszió javulását vetítik előre.

A transzmissziót befolyásoló tényezők: a monetáris transzmisszió sebessége és erőssége mindenekelőtt függ attól, hogy a jegybanki kamatlábak változására milyen sebességgel és milyen mértékben reagálnak a piaci és a banki kamatok. A kamattranszmisszió erősségének meghatározásában döntőek a pénzügyi közvetítés szerkezeti sajátosságai, pl.: a nem banki finanszírozás jelentősége, a hitelek lejáratja, a fix vagy változó kamatok, a piaci koncentráció és a verseny erőssége.

A fenti szempontok szerinti értékelésnél kiderül, hogy a magyar bankrendszerben gyors kamattranszmissziót feltételezhetünk, ugyanis kicsi a tőkepiaci finanszírozás szerepe, európai összehasonlításban rövid a hitelek, illetve betétek lejáratja,

*KBER: Központi Bankok Európai Rendszere; az Európai Központi Bankból és az Európai Unió valamennyi tagországának jegybankjaiból áll. A KBER keretet biztosít az eurórendszer és az euróövezeten kívüli jegybankok közötti monetáris és árfolyam-politikai együttműködéshez.

és nagy a változó kamatozás aránya, valamint erősnek tekinthető a verseny, különösen a vállalati üzletágban.

A pénzügyi piacok viszonylagos nagyságát tekintve nem elhanyagolhatóak a különbségek az euróövezet tagországai között. Magyarország jelentős mértékben elmarad az euróövezet átlagától, sőt, az euróövezet minden részt vevő országában nagyobb a pénzügyi közvetítés mélysége, mint Magyarországon.

A magánszektorok oldaláról tekintve elmondható, hogy mind a háztartások, mind a vállalatok eladósodottsága elmarad az euróövezet országaira jellemző szinttől. Míg a fejlett országokban a pénzügyi kötelezettségek rendelkezésre álló jövedelemhez viszonyított aránya 50–100% között mozog, addig ez Magyarországon jelenleg 7%. A háztartási szektornak nyújtott bankhitelek pedig a GDP arányában mindössze az euróövezet átlagának egytizedét érik el. Rövid távon tehát a megtakarítási ráta alakulását elsősorban strukturális tényezők fogják mozgatni, amelyre a kamatpolitikának csekély hatása van. Közép-hosszú távon azonban a lakosság eladósodottságának jelentős mértékű emelkedése a transzmisszió hatékonysága javulásának irányába hat.

A magyar vállalati szektorban az elmúlt öt évben szintén az eladósodás gyors – bár a háztartások esetében tapasztalt mértéknél lassúbb – emelkedése volt tapasztalható. 2000-re a nem-pénzügyi vállalatoknak nyújtott hitelállomány elérte a GDP 25%-át, ami azonban jóval alacsonyabb az euróövezet

országainak átlagánál (40%). Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy Magyarországon az évtized során nagy volt a vállalati szektornak nyújtott közvetlen külföldi hitelek aránya, ami 2000-ben a GDP 13%-át tette ki.

A vállalatoknál végzett mérlegvizsgálatoknál megállapították, hogy a korábban kifejezetten alacsony vállalati tőkeáttétel 1999-re megközelítette a fejlettebb gazdaságokra jellemző értékeket. A vállalati hitelszerkezet másik fontos jellemzője, hogy a külföldi devizában – zömmel euróban – denominált hitelek aránya meghaladja a teljes állomány 60%-át, ami csökkenti a vállalatok hitelkeresletének forintkamatok változására vonatkozó érzékenységét.

Magyarország euróövezeten belüli várható monetáris transzmissziójáról összességében elmondható, hogy létrejöttek a harmonizált szabályozási és intézményi keretek a pénzügyi piacon, így a szektor képessé vált a közvetítő szerep hatékony ellátására. A pénzügyi szektor szerkezeti szempontból stabil, elsősorban a privatizációnak (a bankrendszer tőkéjének több, mint 70%-a külföldi szakmai befektetők kezében van) és a már nagymértékben harmonizált szabályozási környezetnek köszönhetően.

Felhasznált irodalom:

– MNB műhelytanulmányok (24) - „Az euró hazai bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése - szerk.: Csajbók Attila, Csermely Ágnes;

A termékpálya-menedzsment és a vertikális marketingrendszerek

ERNYEI GYÖRGY

Az élelmiszeripari termékpálya résztvevői közötti kapcsolatok harmonikus működése a piac fokozó követelményeihez való alkalmazkodás nélkülözhetetlen feltétele. A résztvevők között gyakran függőségi viszonyok alakulnak ki- és igen gyakori, hogy a termékpálya egyik-másik résztvevője olyan gazdasági hatalomra tesz szert, hogy uralni tudja a többi résztvevő működését. A termékpálya-menedzsment folyamatában az irányító vállalat célja, hogy hatalmával az egyes résztvevőket minél nagyobb egyéni teljesítményre ösztönözze. A vezető szerep hatására a termékpálya bizonyos mértékű interorganizációs alapú működése valósulhat meg. A vertikális marketingrendszer célja, hogy kooperatív kapcsolatokat alakítsanak ki a termékpályában részt vevők között, a termék megfelelő időben és helyen történő értékesítésére. A vertikális marketingrendszerek jellegzetessége, hogy a termékpálya-résztvevők önként vállalják a kölcsönös függőséget, és hogy a rendszer kombinált teljesítménye meghaladja az egyéni teljesítményeket. A hajtóerő a növekvő versenyképesség és a profit, valamint a piaci változásokra való gyors reagálás.

A termékpálya-menedzsment

A piacgazdasági rendszer olyan folyamatokat foglal magában, amelyek segítségével a termékek és szolgáltatások előállítását, a fogyasztók folyamatosan változó igényeivel és preferenciáival vetik egybe. A piacgazdasági rendszerben a verseny arénája a termékpálya vagy piaci csatorna. Itt valósul meg a verseny folyamata és dinamikája, és itt dől el a vállalati/vállalkozói siker vagy kudarc. A termékpályának nincsenek egységes dimenziói. Némelyek közvetlenek, a gyártó közvetlenül kapcsolatba lép a fogyasztóval, nincsen köztük más szervezet részéről beavatkozás. A mai termékpályák sok közvetett szakaszt tartalmaznak. A termékpálya mentén a tulajdon is többször változik.

A stratégiai termékpálya-menedzsment (tervezés, szervezés, irányítás, kontroll) lényege az, hogy az egyes termékpályák egyéniileg tervezhetők a komparatív előnyök megszerzése érdekében. Minden termékpálya-résztvevő között együttműködés zajlik. A termékpálya olyan kapcsolatok rendszereként határozható, amely a termékek és szolgáltatások beszerzési és értékesítési folyamataiban részt vevő vállalkozások (business-ek) között valósul meg.

A sajátos termékpálya-résztevői-szerep megértéséhez a résztvevőket két csoportba sorolhatjuk: elsődleges (primális) és specializált csoport. Az elsődleges termékpálya-résztevő az a vállalkozás, amely a készletek tulajdonosa és így nagy kockázatot vállal. A specializált résztvevő ezzel szemben életfontos elosztó tevékenységet végez a teljes termékpálya szempontjából, de készlettulajdonosi kockázatot nem vállal.

A termékpálya-menedzsment tevékenységei megfelelő struktúrák, megállapodások és a folyamatos kapcsolatok adminisztrációinak tervezését és megválasztását foglalják magukba.

Eredetileg a termékpályákat független vállalkozások meghatározott elrendeződéseként írták le. Az elsődleges termékpálya-résztevők: a gyártók, a nagykereskedők és a kiskereskedők. Ezek hagyományos kapcsolatát mutatja be az 1. ábra. Az élelmiszer-feldolgozás, -gyártás vállalataiban folyik a termék-előállítás. Ezek a vállalatok azok, amelyek kezdeményezik a disztribúciós folyamatot, és automatikusan a termékpálya-érdekegyeztetések központi szereplőjévé válnak. A gyártókkal ellentétben a kiskereskedők azok, akik a disztribúciós folyamat végén tevékenykednek. A kiskereskedők dinamikus szerepe igen jelentős, sok esetben igen hatalmas erőt képviselnek a teljes disztribúciós folyamatban. Olyan kiskereskedő multinacionális vállalatok, mint a Sears, a Tesco, a K mart aktív vezető szerepet vállalnak a termékpálya-menedzsmentben.

A nagykereskedők szerepét nehezebb leírni, mint az előző két résztvevőét. Korábban a nagykereskedők hatalmi központi voltak a termékpályának. Újabban sok gyártó és kiskereskedő vertikális integrációba szerveződött, hogy a nagykereskedői funkciókat hatékonyabban lássa el. Ezek, mint például a Spartan Store, az Amerikai Egyesült Államokban igen hatékonyan működnek.

Számos termékpálya-megoldás ismeretes. Az élelmiszer-termékpálya sok esetben igen bonyolult megoldások alkalmazását teszi indokolttá.

Konfliktusforrások

A termékpályán belül alapvető ellentmondásokat takaró kérdések merülnek fel, ezek mértéke a résztvevő felismerésétől, a láthatóságtól, a kooperációtól és a konfliktusoktól függ.

A résztvevők szerepfelismerése. Ez azt jelenti, hogy a vállalat elismeri, hogy része a teljes termékpályának, és úgy cselekszik, hogy tevékenységével elősegítse a teljes termékpálya együttes teljesítményét. Ennek kapcsán a termékpálya-megoldások a nagyon laza és a nagyon szoros kapcsolatok között váltakoznak.

A láthatatlanság tényezője a résztvevő tag azonosítását jelenti. Például a Mc Donald's franchise keretében a vállalkozás igen jelentős identitáshoz jut.

A többszörös elkötelezettségből további komplikáció adódik, vagyis abból, hogy egyes cégek több termékpályának is résztvevői.

A gyártó szempontjából a marketingstratégia kulcsszempontja az, hogy meghatározza a fogyasztóhoz vezető legjobb utat. A gyártó szempontjából létezik az úgynevezett duális disztribúciós marketingstratégia. Ez azt jelenti, hogy ugyanarra a termékre egyidőben alkalmaznak alternatív pályákat.

A termékpályába történő bekapcsolódás során a vállalkozások vezetői felismerik, hogy hosszú távú érdekük az, hogy interorganizációs kapcsolatokat vagy szövetségeket hozzanak létre, a hagyományos értékesítési-beszerzési funkciókon túl. Vagyis jobban járnak, ha szoros munkakapcsolatba lépnek a főbb kereskedelmi partnerekkel. A termékpályába történő intenzív bekapcsolódás eredményeként például a nagykereskedő együttesen versenyez a vertikálisan integrált láncsal.

Az elfogadás mértéke azt jelenti, hogy a vállalkozások különböző színvonalú partnerség és felelősség elfogadását vállalják. Ez megmutatja, hogy a vállalat mennyire azonosítja magát és integrálja egyéni működését a teljes termékpályával. A legtöbb termékpályán belül úgynevezett viselkedési kódex keretében fogadják el a szerepeket, amelyek jól körülhatárolt felelősséggel járnak.

A kooperációk és konfliktusok. A különböző típusú termékpálya-résztevők közötti konfliktusokról szóló irodalom igen bőséges. A termékpálya résztvevőjének a termékpálya egészétől eltérő célkitűzése bármikor konfliktust okozhat. Számos termékpálya-szervezet különböző testületeket hoz létre a visszacsatolás (feedback) megteremtésére. Ezeknek a célja megoldás keresése, mielőtt funkcionális zavar keletkezik a termékpályában (például Magyarországon és Hollandiában a TermékTanácsok). A sok konfliktus lehetősége ellenére a termékpályán be-

lül uralkodó állapot általában együttműködési készséget mutat a fejlett piacgazdaságokban.

A termékpálya-rendezés motivációi

A vállalatokat, vállalkozásokat három fontos motiváció készíti megfelelő termékpálya-rendezésre.

- I. minél nagyobb funkcionális teljesítmény elérése.
- II. minél kisebb komplexitás (bonyolultsági fok) elérése.
- III. specializáció fokozása

I. **Minél nagyobb funkcionális teljesítmény elérése.** Ezalatt a marketingfunkciók (értékesítés, beszerzés, szállítás, tárolás, logisztika, finanszírozás, szabványosítás, kockázatvállalás, piaci információbiztosítás) hatékony megvalósítását értjük. A disztribúció egymást követő fázisainak birtoklása és a különböző funkciók teljesítése a disztribúciós folyamatokban valójában vertikális integráció. Az elsődleges résztvevők a termékpályában általában vertikálisan integrált résztvevők, a tény mégis az, hogy egyetlen vállalat/vállalkozás sem rendelkezik annyi erőforrással, hogy teljesen önálló legyen.

II. **Minél kisebb komplexitás (bonyolultsági fok) elérése.** Ennek érdekében a komplexitás csökkentésének két aspektusát kell kiemelni:

- (1) a rutinizálást,
- (2) a választékbiztosítást

A rutinizálás azokat a szabályokat és eljárásokat tartalmazza, amelyek irányítják a termékpálya funkcióit. A termékpályában összekapcsolt vállalkozásoknak a tranzakciók hatékonyságát egysegősítéssel kell megteremtenuik. A választékbiztosítás során megfelelő időben és földrajzi helyen kell a terméket a fogyasztók rendelkezésére bocsátani. Ez igen jelentős koordinációs feladatot jelent. (Egy tipikus szupermarket 25 000 cikknél többet kínál. Az alkalmazkodást segíti a specializáció.)

III. **A specializáció fokozása.** A termékpálya-elrendezésben magas fokú specializációt értek el az iparilag fejlett országok. Az Egyesült Államokban 5,8 millió árukínálati egység (vállalat, vállalkozás) biztosítja a 99 millió kereskedelmi

egység (háztartás) ellátását.

A vertikális marketingrendszerek

Az interorganizáción alapuló termékpálya-szervezés keretében alakultak ki a vertikális marketingrendszerek (VMR). A VMR tagjainak kombinált teljesítménye meghaladja az egyéni teljesítmények egyszerű összegét. A VMR-ben a koordináció igényét a tagok nyíltan elismerik. A VMR-be belépő vállalatok hosszú távú kapcsolatok kialakítására törekednek. A függőségi kapcsolatokba kerülő résztvevők között az ösztönzés nagyobb az együttműködésre.

A vertikális marketingrendszer lényeges jellemvonása, hogy a elsődleges résztvevők mind elismerik és akarják a kölcsönös függőséget, hosszú távú érdekeik és előnyök elérése érdekében. A VMR-ben történő részvétel magatartásbeli kapcsolatot jelent, hiszen a tagok elismerik a függőséget, ehhez minden termékpálya tagnak valamilyen szerepet kell vállalnia. A függőség alakulását a termékpálya-kapcsolatokban a 2. ábra szemlélteti.

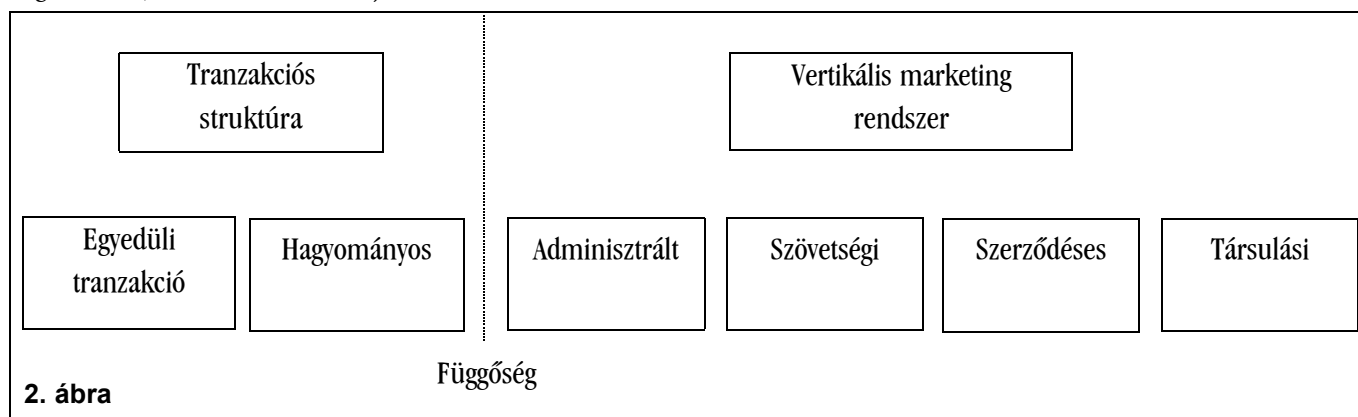
A termékpálya működése során az egyike tagvállalat kiemelkedik és általánosan elfogadott vezetővé válik. A vezető (az integrátor, gesztor stb. elnevezések használatosak) a legnagyobb méretű vállalat, a legnagyobb kockázatot vállalja a termékpálya sikeréért. A függőség kohéziós erő a VMR-struktúrában, de egyben a potenciális konfliktusok forrása is. A termékpálya-menedzsment feladata a konfliktusok megoldása. Két alapvető emberi erő működik ellentétesen a termékpálya-rendezés során. Az egyik az úgynevezett monosztázi hatás, a másik az úgynevezett szisztázi hatás, ez az együttműködési hatás. Amikor az első jelentkezik, általában konfliktus lép fel.

A VMR előnyei négy összekapcsolódó elvből erednek:

- specializáció
- együttes kockázat
- bevételelemzés
- kreativitásmegosztás

A sikeres VMR működési tényezői

(1) **A teljes termékpályára kiterjedő perspektí-**

2. ábra

va. Kulcsfontosságú szempont, hogy a VMR teljes körű, átfogó célját megértsék a termékpálya tagjai.

(2) **Szelektív alkalmazkodás.** A termékpályában eltérő helyzetek adódhatnak a piaci helyzet változásától függően. Bizonyos esetekben koncentrált és megfelelően kiválasztott akciókra van szükség, adott marketingszegmens ellátására.

(3) **Információmegosztás.** Az információmegosztás az, ami a VMR-t összeköti. Az információ kölcsönös átadása a stratégiatervezéstől az operatív részletekig terjedhet. Ma már megfelelő elektronikus információs technológiával hoznak létre fejlett VMR-megoldásokat.

(4) **A szerepek pontosítása.** A VMR tagjainak meghatározott szerepeket kell betölteniük, ezek a szerepek a tárgyalások során kerülnek meghatározásra. A célnak megfelelő teljesítés szükségessé teszi a világos működési terület körülhatárolását és a „teljes kép” megértését.

(5) **Nem megfelelő bizalom.** A kölcsönös bizalom a VMR sikerének kulcsa. A bizalmi szint növelése életfontosságú feladat, hiszen a vezetők képzése korábban más hagyományokra épült.

(6) **A kockázati egyensúly hiánya.** A VMR realitása, hogy egyes tagok nagyobb kockázatot vállalnak, mint a többiek. Az egyenlőtlen kockázatviselés és a hatalmi pozíció gyakran nem egyenlő elkötelezettséget okoz.

(7) **Az emberi hozzá nem értés.** Gyakran a menedzserek, a megfelelő tudás hiánya miatt nem képesek megoldani fontos üzleti feladatokat. A gyakori probléma az, hogy a középszintű vezetők nem képesek átlátni a teljes képet. Az ilyen nehézségek leküzdésére a vállalatok szakértői rendszereket alkalmaznak.

(8) **A nem megfelelő operációs keret.** A VMR működése átlépi a szervezeti keretet, amely hagyományos menedzsment-eljárásokkal nem oldható meg. A hagyományos működtetés esetén ugyanis a tulajdonosi szerep és az irányítói szerep nem választható el. A VMR-ben ez napi gyakorlat. Ezért a VMR-ben speciális teljes körű operatív szervezeti keretet kell kialakítani.

(9) **Nem megfelelő teljesítmény mérés.** A teljesítmény mérés sokkal bonyolultabb az önálló szervezetek közötti kapcsolatok esetében. Igazi VMR esetén a kereskedelmi árretek alacsonyabbak, mint a hagyományos termékpályában, azonban az eszközök kihasználása jóval kedvezőbb, és így a jövedelmezőségi színvonal is magasabb. Árkukat közösen, a teljes termékpályára vonatkozóan értékelik. A VMR integrációs fokának növelését nagymértékben szolgálta az elektronikus információs rendszerek kialakítása (Electronic Data Interchange). Ennek az a lényege, hogy formalizált egységes rendszer segítségével az információt az összekapcsolt partnerek részére hozzáférhetővé teszik.

Konfliktus a termékpályában

A termékpálya-menedzsment fontos problémakörét képezik a tagok közti konfliktusok. Ezek három típusát célszerű kiemelni:

(1) A horizontális konfliktusok a disztribúciós szinten lévő egységek között keletkeznek (pl. két kiskereskedelmi egység között).

(2) Az intermedierek közötti konfliktusok az eltérő, de azonos szinten működő szervezeti egységek közötti verseny miatt keletkeznek (például élelmiszer-áruházak nem élelmiszercikkeket forgalmaznak).

(3) A vertikális konfliktusok a leglényegesebbek, ezek a termékpálya különböző szintjén lévő szervezetek között keletkeznek. Itt a probléma általában az, hogy a pályarésztvevők nem képesek reálisan megfogalmazni a konfliktus igazi okait.

A teljesítmény mérés

A stratégiai termékpálya-menedzsment kritikus vonása a termékpálya gazdasági teljesítményének mérése. Csak átfogó teljesítménymérés biztosítja a megfelelő feedback-mechanizmust, amely felhívja a figyelmet a problémákra és a fejlesztés lehetőségeire a teljes termékpálya mentén.

Nagyon fontos, hogy az ügyfelek/fogyasztók melegegedettsége is része legyen a termékpálya teljesítményének, hiszen a modern piacgazdaságokban ez a hosszú távú profit legfontosabb feltétele.

A pénzügyi teljesítmény méréséhez a termékpályát úgynevezett termékpálya-szegmensekre kell felbontani, és a költségeket és bevételeket ennek megfelelően kell nyilvántartani. (Például a közvetlen értékesítés és az közvetítőkön keresztül történő értékesítés két megkülönböztethető szegmens)

Következtetések

A fentiekben felvázolt gondolatok meghonosodása a magyarországi élelmiszer-gazdaságban is hosszú időt igényel, jóllehet egyes elemek lépésenként már ma is bevezethetők. Aláhúzható az a gazdasági magatartási modell, amely nélkül nem valósulhat meg a sikeres és zavarmentes együttműködés a gazdasági partnerek között. A háttérben itt is meg van a stratégiai cél, a minél nagyobb profit elérése, amely azonban az ügyfelek/fogyasztók melegegedettsége nélkül hosszú távon elképzelhetetlen a modern piacgazdaságokban. A magyarországi terméktanácsok kialakításához és sikeres működtetéséhez a vertikális marketingrendszerek struktúrájának tanulmányozása segítségül szolgálhat.

Forrásmunkák:

– Subhash, C Jain: International Marketing Management PWS-KENT. Publ. Co. Boston. 1990; – Bowersox, D. J. Cooper, M. B.: Strategic Marketing Management Mc Graw Hill. Publ. Co. 1992; – Nason, R. W., Erneyei, Gy.: Market Reform in Transition Economies Acta Agronomica. Vol 41 Budapest,

Fehér megye gazdasági helyzete és perspektívája

GYÓRFI DÉNES

Fehér megye Románia központi részén, az Erdélyi fennsík, az Erdélyi Érc-hegység és a Déli-Kárpátok közös találkozási pontján helyezkedik el, a Maros középső szakaszán, mely észak-kelet, dél-nyugat irányban szeli át. Területe 6231 km², mely az ország 2,64%-át teszi kis nagyságrendben, országviszonylatban a 16. helyet foglalja el, s így a középszerű megyék kategóriájába sorolandó. Szomszédai: északon Kolozs megye, északnyugaton Bihar és Arad megye, délnyugaton Hunyad, délen Vâlcea, délkeleten Szeben és északkeleten Maros megye.

Felszíne: a magas felszíni forma az uralkodó. A leosztás is ezt igazolja; a hegvidék kb. 52%-ot, a dombvidék 26,5%-ot, a síkvidék pedig 22%-ot ölel fel. Vizei közül a Maros a legfontosabb, mely jobb partján az Aranyos, az Enyedi patak, a Tövisi patak, a Gáldi patak, a Krakkói patak, az Ompoly, a Vinci patak, bal partján pedig a Kis- és Nagy-Küküllő, a Sebes, a Pián, a Kudzsir patakok vizét gyűjti össze.

A megye rendkívül gazdag természeti kincsekben. Az egyszerű felsorolás is sokatmondó e tekintetben: arany, ezüst, réz, ólom, cink, pirit, higany, só, bentonit, mészkő, mangán, azokerit, homokkő, vulkánikus tufa, márga, agyag, márvány, építőanyagok, homok és kavics, fa, földgáz stb.

A megye összterületéből 624 157 ha-on zajlik tulajdonképpeni termelés. Ebből a mezőgazdasági terület 329 700 ha, mely a megye területének 52,8%-át képezi. Ebből szántóterület 133 100 ha (40,4%), legelő 117 300 ha (35,6%), kaszáló 72 700 ha (22%), szőlő és szőlészeti faiskola 4900 ha (1,5%), gyümölcsös és faiskola 1700 ha (0,5%), erdő 229 700 ha (36,8%). Vizek és tavak 6370 ha (1%), egyéb területek 58 387 ha (9,4%).

2001. január. 1-jén 395 653 lélek volt a megye lakossága, melyből 232 664 (58, 8%) városi és 162 989 (41, 2%) falusi. A nép-sűrűség 63 lakos/km². Gyulafehérvárnak – mint megyeszékhelynek – 71 651 lakosa volt a fent jelzett évben.

A városok száma 11, ebből négy megyei jogú város – Gyulafehérvár, Nagyenyed, Balázsfalva és Szászsebes, és hét város: Abrudbánya, Kudzsir, Marosújvár, Aranyosbánya, Topánfalva, Tövis és Zalatna. A megye 65 község pedig 658 falu tevékenységét foglalja magában.

Fehér megye helye Románia

gazdasági-társadalmi fejlődésében

Az ipar képezi Fehér megye gazdasági alapját, melynek 9300,0 milliárd lej volt a 2000-es év össztermelése. Az ipar keretében a

főbb ágazatok a bőr- és lábbeliipar, a fafeldolgozó, a vegyipar, a fémipar, élelmiszeripar, textilipar, szőrmeipar

A mezőgazdaságban, mint második fontos gazdasági ágazatban, 1999-ben 2669,4 milliárd lej volt az évi termelés, melyből 1392,8 milliárd a növénytermesztésben 1276,6 milliárd pedig az állattenyésztésben valósult meg. A leghíresebb szőlőtelepek Balázsfalva, Zsidve, Nagyenyed és Gyulafehérvár környékén terülnek el. A gyümölcsösök első sorban Zsidve és Szépmező határában remekelnek. A bortermelés terén a megye országos szinten első között van. Az állattenyésztés terén 99,8%-os részarányal a magán-szektor uralkodó.

A gazdasági-társadalmi fejlődésének állapota

Ipar

Az 1990–2000-es időszakra vonatkozó mutatók elemzéséből megállapítható, hogy az 1995-ös év kivételével a megye ipari termelése állandó jelleggel csökkenő tendenciát mutat. A csökkenés 1997-ben 1996-hoz képest 9,6%, 1998-ban 12,8%-os, 1999-ben 1998-hoz képest 0,4%-os volt, 2000-ben 1999-hez viszonyítva 4,7%-os. 2000-ben az ipari össztermelés 9300 milliárd lej volt, ez 25,3%-kal kisebb, mint 1996-ban, 2000-ben az 1989-es évi termelésnek mindössze 28,5%-a. A fizikai termelés 2000-ben 1996-hoz viszonyítva gyarapodást mutat a préselt falemez (+172%), húskészítmények (+81%), kötött áru (+52,7%), hús (+38,2%), kalcinált szóda (+28,5%), porcelán (+7%) esetében. 504 feletti visszaesés tapasztalható 1996-hoz képest a fémipari technológiai berendezéseknél (-64,9%), vajnál (-63,6%), tűzálló téglánál (-63,4%), betonelemnél (-58%), lábbelinél (-51,6%-os) a csökkenés. 2001 első évtizedében már enyhe növekedés tapasztalható a betonelemgyártás, tejtermékek lábbeli, kötött áru, acél, fémipari berendezés, bútorgyártás esetében.

Mezőgazdaság

2000-ben 328,7 ezer ha volt a megye mezőgazdasági területe. A szántóterület 1, 7 ezer ha-al, a természetes legelő 2 ezer ha-al, a kaszáló 1,8 ezer ha-al gyarapodott, ellenben 854 ha-al csökkent a gyümölcsös és facsometékkal elfoglalt terület, a szőlőkkel elfoglalt terület pedig 399 ha-al. 2000-ben 111, 2 ezer ha esett művelés alá. Ez 16, 1 ezer ha-al kevesebb, mint 1996-ban. A 2000-ben megműveletlenül maradt terület viszont 21, 6 ezer ha, közel hétszerese az 1996. évinek.

Növénytermesztés

1999-ben a megye mezőgazdasági termelése 0,2%-kal kisebb volt, mint 1996-ban, jöllehet 1997-ben és 1999-ben a termelés enyhén emelkedett a megelőző évhez képest, míg 1998-ban 10,5%-al csökken.

A mezőgazdasági termelés dinamikája 1997–1999 között (%-ban *)

A mezőgazdasági termelés mutatói	1997	1998	1999
Összesen	105,7	89,5	105,5
-növénytermesztés	113,3	82,7	109,8
-állattenyésztés	97,2	98	102
Magánszektor			
Összesen	107,4	91,5	108,4
-növénytermesztés	113,9	86,3	111,1
-állattenyésztés	100,4	98,1	106,3

*1996 = 100%

A magánszektor termelése az 1996-os 92,3%-ról 1999-ben 98,8%-ra emelkedett

A mezőgazdasági termelés struktúrája %-ban

	1996		1997		1998		1999	
	Teljes	Magán	Teljes	Magán	Teljes	Magán	Teljes	Magán
Teljes m. g.-i termelés	100	92,3	100	94,1	100	96,3	100	98,8
növényi	52,6	92	55,8	93,4	44,7	97	55,2	97,8
állati	47,4	92,7	44,2	95,1	55,3	95,8	47,8	99,8

Az öntözésre előkészített terület állandó volt az utóbbi évek során, ez viszont a megye mezőgazdasági területének mindössze 1%-ra terjedt ki. A befektetések megszűnése, a meglévő berendezések, felszerelések hanyag karbantartása a hatékonyság csökkenését vonta maga után. Ez oda vezetett, hogy 2000-ben a célra előkészített 2108 ha-ból mindössze 100 ha-on volt öntözés a megye mezőgazdaságában. A gabonaneműekkel bevetett terület 1999-ben 24,3 %-kal alacsonyabb az 1996-os helyzethez viszonyítva, mindössze 66 000 ha. A szemesgabona-termés viszont 1997–2000 között általános jellegű csökkenő irányzatot mutat. 2000-ben, a megye mezőgazdaságában 2888 traktor (269-cel kevesebb, mint 1996-ban), 2222 eke (107-tel kevesebb 1996-hoz viszonyítva), 393 kultivátor (8-cal több 1996-hoz képest), 629 önműködő kombajn (89-cel kevesebb 1996-hoz képest) és 1032 vetőgép szerepelt nyilvántartásban 1999-ben. A műtrágya használata is állandó csökkenést mutat: 1996-ban 8695 t, 1997-ben 8355 t, 1998-ban 6581 t, 1999-ben 5258 t és 2000-ben 6191 t került a földbe.

Az állattenyésztés 1999-ben 2,8%-kal csökkent 1996-hoz viszonyítva. A szarvasmarha-állomány 2000-ben 1996-hoz képest a 18,4%-os, a sertésállomány 29,3%-os, a juh-kecskeállomány 23,4%-os, a szárnyas állomány 9%-os visszaesést mutat. Ezzel szemben a magánszektorban a szarvasmarha-állomány 1996-

os 90,4%-ról, 2000-ben 97,6%-ra emelkedett a sertés 86,4%-ról 97,1%-ra, a juh és kecske 97,8%-ról 99,9%-ra és a szárnyas állomány 72,15-ről 100%-ra.

2000-ben a megye exportvolumene 141,6 millió \$ volt, ez kétszerese az 1996-os exportnak. Az exportra került legfőbb árucikkek: lábbeli (18,5%), konfekció (15,3%), áru (10,6%), gépek és technikai berendezések (7,8%), kerámiai termék (7,7%), bútor (7,3%). Növekedett továbbá a faanyag, villamosberendezések exportja, csökkent ugyanakkor a vegyipari, a vas-és acéltermékek kivitele.

A megyei turizmus területén sem biztatóak a számadatok. 1996–2000 között a megye területén elszállásolt turisták száma évről évre csökkent, jöllehet a jelzett időszakban 26-ről 32-re szaporodott a turisztikai egységek száma. Ezek javarésze viszont faluturizmusra volt berendezkedve, korlátozott befogadóképességgel rendelkezett.

A munkaerő foglalkoztatása visszaesést mutat, minek következtében ezek száma az 1996-os 116 811-ről 1999-ben 87 510-re csökkent. Míg az állami alkalmazottak száma 70%-ról 41,5%-ra csökkent, addig a magánszektorban alkalmazottaké 19,8%-ról 36,3%-ra emelkedett. A legnagyobb létszámcsökkenés a mezőgazdaságban (-57,8%), az erdészetben (-40,9%), a kitermelőiparban (-34,8%), a szállításban (-32,9%), a feldolgozóiparban (-22,8%) volt. Növekedés tapasztalható viszont a közigazgatásban (+23,1%), a kereskedelemben (+15,3%), valamint az energiatermelésben és az elosztásban egyaránt. Ugyanakkor 1996-2000 között a munkanélküliek átlaglétszáma 2,8-szorosára emelkedett, minek következtében a munkanélküliségi ráta 2000-ben az 1996-os 4,7%-ról 13,4%-ra emelkedett. A leginkább érintett városok Kudzsir, Nagyenyed, Balázsfalva és Gyulafehérvár. Ugyanakkor a nők helyzete is egyre rosszabbodott. 2000 végén a munkanélküli nők részaránya 58,9%.

A nyugdíjasok létszáma 1996-2000 között 9,7%-kal emelkedett, s így 2000-ben már 101 898 nyugdíjast jegyeztek a megyei statisztikák. A nyugdíjasok vásárlóere pedig ugyanazon időszakban 16,9%-kal, 1990-hez viszonyítva pedig 45,4%-kal esett vissza. A reálnyugdíj csökkenését az árak túlzott növekedése váltotta ki, a nyugdíjemelések és kiigazítások nem tudták fedezni a bekövetkezett áremeléseket. Továbbá a nyugdíjasok létszámának állandó emelkedése, valamint a feketén dolgozók számának növekedése szintén nyomást gyakorol a társadalombiztosítási rendszerre, mely végül is az átlag reálnyugdíj szintjét negatív módon befolyásolja.

Környezetvédelem

A környezeti tényezők minőségi felmérése 122 központban zajlik a megye területén. A légszennyeződésnek jelenleg is Zalatna a fő gócpontja, ahol a helyi Ampellum S.A. fertőző kíméletlenül a

levegőt. A talajfertőzést szintén az Ampellum, továbbá a gyulafehérvári Resial részvénytársaság, a marosújvári UPSOM vegyi üzem idézi elő igen jelentős mértékben. A megyében 43 hulladéktárolót tartanak nyilván, mely 754 ha területet foglal el. Ebből 11 derítőállomás (420 ha) és 4 bányászati hulladéktároló (291 ha). 2000-ben 1 987 555 tonna hulladék termelődött, melyből 170 000 tonna városi eredetű volt. Értékesítésre került 93 696 tonna, újrahasznosításra pedig 56 070 tonna. A hulladékok 84,5%-a a bányákból, 9,3%-a pedig a marosújvári UPSOM vegyi üzemből ered. 33580 ha erdőterületet fenyeget a kiszáradás veszélye. Ebből 5666 ha fenyő- és 27920 ha lombhullató erdő.

Közoktatás

A megye területén 695 közoktatási intézményben folyik az oktató-nevelő munka. Az óvodák száma 290; ebből rendszeres programmal működik 267, hosszabbított programmal 23. Az elemi iskolák száma 218, az I–VIII. osztályos iskoláké 150. A középfokú oktatás keretében 15 kollégium és líceum áll a tanulók rendelkezésére. A líceumok száma 5. Ezek közül 2 elméleti, 1 művészeti és 2 sport profilú. A kollégiumok száma 10. Ezek közül 7 elméleti, 1 közgazdasági és 2 technikai jellegű. Ezekon kívül 3 teológiai szeminárium, 14 iskolacsoport, 1 posztliceális iskola és 4 speciális kiegészítő iskola működik. Az iskolán kívüli tevékenység megszervezését és lebonyolítását minden városban diákklub biztosítja, melyekhez Balázsfalván egy iskolai sportklub is társul. Az egyetem előtti oktatás szakmai, módszertani támogatását, irányítását a Pedagógusok Háza, továbbá 1 Pszichopedagógiai Megyei Központ, 10 Pszichopedagógiai Iskolai és Iskolaközi Pszichopedagógiai Kabinet, 12 Tanácsadó és Tájékoztató Központ, valamint 7 Iskolaközi Logopédikus Központ végzi.

Ami a tanszemélyzet és kiegészítő személyzet helyzetét illeti, a 2000–2001-es tanévben a következő volt: összlétszám: 7790. Ebből tanszemélyzet 6191, végleges 4228. Szakképzett helyettes 1722, szakképzetlen helyettes 241, kiegészítő tanszemélyzet 272, más beosztású 1327. A tanulók ciklusonkénti leosztása a 2000–2001-es tanévben a következő volt: óvodás 12 146, elemista 3056, közoktatás 54 598, fogyatékos szakiskolás 211, inasiskolás 1178, államilag támogatott posztliceális 200, kiegészítő speciális 647. Összesen: 72 046.

Kisebbségi oktatás

Magyar nyelvű oktatás 46 tagozaton, 140 csoportban vagy osztályban, 1 kollégiumban és 1 római katolikus szemináriumban zajlik. Az óvodások és tanulók száma 2400. Német nyelven, 10 tagozaton, 28 csoportban vagy osztályban, 400 tanuló részvételével folyik a közoktatás. Ezen kívül a gyulafehérvári Zenei és Képzőművészeti Líceumban az I–IV-ben 4, az V–VI-ban pedig 2 német nyelvű osztály működik.

Egészségügy

10 kórház, 1 szakkórház, 1 egészségügyi központ, 2 szanatórium, 10 járóbeteg-rendelő, 7 TBC-rendelő, 11 iskolai rendelő, 1 egyetemi rendelő és egy sportorvosi rendelő áll a 398 121 lakos (2001. 01. 01.) rendelkezésére. A kórházi ágyak száma pedig 3601 (110 lakosra egy ágy, amíg az országos átlag szerint 136 személyre jut egy ágyra). E hálózat keretében 330 orvosi rendelő, 116 fogászati rendelő, 5 járóbeteg-szakrendelő, 15 klinikai magánrendelő, 34 fogászati laboratórium és 72 gyógyszerár áll az igénylők rendelkezésére. A tulajdonképpeni orvosi ellátást 771 orvos biztosítja (516 lakosra egy orvos, országos átlag 558/orvos). A férfiak átlagéletkora 67,43 év, a nőké 73,45 év; míg az általános átlagéletkor 70,34 év. A 10,4%-os születési ráta az országos 10,7% alatt van, s e mutató állandó jellegű az utóbbi évek során. Ugyanakkor az elhalálozási ráta (12,2%) az országos átlag (18,3%) alatt van.

A megye fejlődési stratégiája 2001–2004

Ipar

A legfontosabb ipari tevékenységek struktúráját és elosztását a természeti erőforrások, a földrajzi elhelyezkedés, valamint a létező hagyomány s egyéb sajátos, helyi jellegű adottság határozta meg. E keretben a gépgyártóipar, a kitermelőipar- és feldolgozóipar, a vegyipar, a könnyűipar (konfekció, lábbeli, porcelán, élelmiszeripar) határozza meg a megye iparának arculatát. Ezen a téren a megye Kereskedelmi és Iparkamarájánál 11 425 kereskedelmi társaságot jegyeztek. Ezek közül 2001. július 31-én 719 kereskedelmi társaság működött részben vagy egészben idegen tőkével. Az 1077 milliárd lejes társasági tőkéből 2001-ben a külföldi hozzájárulás 92,5 millió dollár volt. A külföldi tőkebefektetés nagyságrendje szerint a sorrend a következő: Olaszország, Hollandia, Luxemburg, Németország, Kanada, Ausztria. Ezek alapján Fehér megye az országos 9. helyet foglalja el. A külföldi tőkebeáramlás távolról sem meríti ki a megye gazdasági igényeit. A nagyenyedi Metalurgica, a kudzsiri Mechanica, a zalatnai Ampellum, a mócvidék (zalatnai, aranyosbányai, verespataki bányakitermelők), a gyulafehérvári Saturn, az Uteps, a Resial igen komoly gazdasági, pénzügyi, anyagi nehézséggel küszködik. Mindezeknél még mindig az állam a fő részvényes. A helyzet orvoslása végett valamennyi gazdasági egység sajátos fejlesztési stratégiát dolgozott ki, ennek keretében a gépgyártóiparban az új technika bevezetése s a legkorszerűbb felszerelések és berendezések beszerzése az elsőrendű feladat. Mindezt saját erejük, s külföldi tőke beáramoltatásával próbálják megvalósítani. Ugyanakkor új piacok felkutatása s egyben új termékek kínálata is napirenden szerepel. Ennél a fejletnél a kudzsiri Mechanica folytat nagyszabású tárgyalásokat a német DAIMLER-CHRYSLER AG, az izraeli ELBIT, a kínai HAIER-

COR, a francia SOLOMON cégekkel. A vegyiparban a földgáz- és villamosenergia-fogyasztás csökkentése egyik fő gond. Az ágazat legfőbb képviselője, a marosújvári UPSOM 140 milliárd lej és 17 000 dollár értékű befektetést eszközöl a 2001-2004 közötti időszakban. A kitermelő- és feldolgozóipar méretében pillanatnyilag Verespatakon van a fő hangsúly, ahol a román–kanadai GOLD CORPORATION nem kevesebb, mint 300 millió dolláros befektetést ütemezett be a helyi arany kitermelése és feldolgozása végett. E téren széles körű tárgyalások folynak a cég, valamint az állami hatóság, helyhatóság, helyi lakosság között a beütemezett terv megvalósítása végett. Nagyszabású munkálatok elébe néz a mócvidék térsége, mely pro és kontra vélemények fölkorlácsolására adott és ad jelenleg is alkalmat a helybeliek, valamint a hazai és nemzetközi érdekképviseltek körében

A fafeldolgozásban a szászsebesi FRATI cég az élenjáró, mely 2001–2004 között 168 milliárdos befektetést eszközöl terjeszkedésre, termelésre. Továbbá ugyanezen területen a balázsfalvi STRATUSMOB 8,4 milliárdot, a topánfalvi MONTANA 41,2 milliárdot irányzott elő önfejlesztésre. Az élelmiszeriparban a gyulafehérvári TRANSAVIA 30 milliárd lejt és 15 000 eurót befektet be.

Mezőgazdaság

Ezen a téren a további visszaesés megakadályozása a legfontosabb és egyben a legsürgősebb feladat. Történetek különböző elképzelések a megye illetékeseinek a részéről, viszont el kell mondani, hogy ezek zömében általános jellegűek, és nehezen lehet kihámozni magát a lényegét, a konkrétumot, a pontos távlati elképzelést. Addig viszont, amíg megye szinten a felaprózódott, nadrágszíjparcellás földek uralkodnak, addig jelenlegi, illetve nagyobb méretű távlati terveket is nehezen lehet elképzelni méginkább megvalósítani. A volt állami mezőgazdasági vállalatokkal sem rózsásabb a helyzet. Annyira eladósodtak, lerobbantak, elszegényedtek, hogy az utóbbi időben meghirdetett árverések igénylő nélkül maradtak, azaz senki sem tart igényt az egykori jól menő mezőgazdasági egységekre, minimálisra zsugorodott termőterületeikre, megfogynak az állatállományukra, s egyéb ingó és ingatlanokra..

Turizmus

A turizmus terén a meglévő létesítmények talpra állítása lenne a sürgős teendő. Ezek elhanyagolása az idegen turistaforgalom állandó jellegű csökkenését vonta maga után. A megyei hatóságok az Erdélyi-ércheység – más szóval a Mócvidék turisztikai kínálatát tekintik elsődleges feladatnak. Így kerülhetett a megyei 2001–2004-es programba a lepusi turistatelep kifejlesztése és korszerűsítése, Nagylupsa, Szolcsva, Bisztra és Avram Iancu turisztikai központokká való nyilvánítása, a topánfalvi szálloda korszerűsítése, a vidék összekötő útjainak följavítása, a torockói me-

dence turisztikai adottságainak részletes feltárása, a szászsebesi turistapontok rehabilitálása. Mellőzött viszont a legfontosabb útszakasz, a megyét átszelő nemzetközi műút, mely mentén egyetlen turistamegálló sem létezik, illetve a meglévő távolról sem kielégítő, nemcsak a külföldi, de még a belföldi utas számára sem.

Környezetvédelem

A fogantatosított környezetvédelmi intézkedések az országos program szerves részét képezik. Ezek közül a legfontosabbak: a környezetvédelem intézményesített kapacitásának megerősítése; az ipari szennyeződés megelőzése és csökkentése, az ipari és háztartási hulladék megfelelő tárolása és megsemmisítése, illetve hatékony újrahasznosítása; a sűrűn lakott területek környezeti tényezőinek állandó jellegű nyilvántartása, mérése és megfelelő megelőző jellegű intézkedések fogantatosítása, a biológiai diverzitás konzerválása, a mezőgazdaság ökológizálása és potenciáljának racionális fölhasználása, a városok és falvak szennyvízgyűjtő és levezető csatornahálózatának felújítása, illetve kiépítése. E fentiek megvalósítása végett megyeszinten Gyulafehérváron, Nagyenyeden, Szászsebesen és Topánfalván hulladékgyűjtő és tároló helyek létesítésére kerül sor. Ennek érdekében tárgyalások zajlanak a helyhatóságokkal az elképzelések módozatainak megvalósíthatóságára. Külön gondot jelent a zalatnai szennyeződés korlátozása, valamint a marosújvári vegyi hulladéktároló kiépítése és beindítása.

Egészségügy

E téren az orvosi ellátás minőségének a feljavítása az elsőrendű feladat. Ez pedig mindenekelőtt az orvosi személyzet létszámának a gyarapítása által valósulhat meg. 50 szakorvos kinevezése szerepel a tervezetben olyan profilokban, mint: szívgyógyászat, röntgenológia, sebészet, szülészeti, nőgyógyászat. Ugyanakkor állami, valamint az egészségügyi biztosító kasszájából 70 146 millió lej kerül korszerű orvosi felszerelés beszerzésére. A hátrányos helyzetű zónákban – Kudzsir, Mócvidék – különös anyagi támogatásban részesülnek az ezeken a vidéken megtelepedni kívánó fiatal orvosok, illetve orvos házaspárok. Fontos továbbá a gyerek-gondozás és az anyákról való gondoskodás, a természetes népszaporulat javulása, az elhagyott gyerekek gondozás alá vétele, s a gyermekotthonoknak a hazai, de különösképpen az európai normák szerinti működtetése, a sürgősségi beavatkozások esetére SMURD jellegű csoport kiépítése és hatékony működtetése, a krónikus megbetegedések megelőzése, illetve csökkenése a zalatnai, abrudbányai, szászsebesi városi kórházak állagának feljavítása, a megyei kórház bővítése. Mindezek megvalósítására 2001–2004-re 107 milliárd lejt irányozt elő a tervezet. Mindezekon kívül nagy javításokra további 10,5 milliárdot irányoztak elő a helyhatóságok, valamint saját jövedelmükből az egészségügyi egységek.

Közoktatás

A munkaerőképzést a jelenlegi és távlati fejlődés mutatóihoz próbálják igazítani a megyei illetékesek. A hátrányos helyzetű zónák kis- és középvállalatainak munkaerő-szükségleteinek biztosítására összpontosítanak a tanügy megyei illetékesei. Fontosnak tartják továbbá bizonyos opcionális tantárgyak bevezetését az agroturizmus, a közszolgáltatások, valamint a környezetvédelem keretében, továbbá a szőlészeti-gyümölcsstermesztési központokban ezen ágazatok fejlesztésére és ösztönzésére fektetik a hangsúlyt, úgy, ahogy az ipari zónákban a a környezetkímélő technológiák bevezetését és alkalmazását tekintik prioritásnak. Időszerűnek tartják továbbá a kis létszámú, hatékonyság nélküli, gyenge, szakképzetlen káderekkel működő iskolák felszámolását, s azoknak a jól menő községközpontokba való csoportosítását, a gyerekek szállítására pedig mikrobuszok beindítását és üzemeltetését. A speciális kisegítő iskolák, gyermekotthonok fokozatos leépítése, családi otthonokba való integrálódása szintén fontos feladata a megyei illetékes hatóságoknak. Az európai integrálódás szellemében elképzelések vannak arra nézve, hogy az EU-tagállamok iskoláival építsenek ki szoros együttműködési kapcsolatokat a Comenius-, Leonardo-, Socrates- programok biztosította lehetőségek hatékony kihasználása által.

A megyei felsőoktatás 1990-ben indult be, s azóta is állandó változáson, alakuláson esett át, különösképpen a szakosodás növekedése által, ami végül is a hallgatók számának állandó növekedéséhez vezetett, kiknek száma 999 hallgatóról 1995 és a 2000–2001-es tanév között 8045-re emelkedett. Az oktatás 3 állami és 3 magánegyetemen zajlik. A hallgatók zöme (69, 7%) a gyulafehérvári December 1 Állami Egyetemen tanul.

Művelődés

A művelődési, művészeti és vallási tevékenységi ágazatokat modern szemlélet jellemzi a megyei szakemberek részéről. A megye 2001–2004-re szóló stratégiájában a történelmi műemlék, a gyulafehérvári történelmi vár, a hősök temetőinek restaurálása, a vidék művelődési házainak, kultúrotthonainak rehabilitációja, egy megyei folklóregyüttes létrehozása, a Lucian Blaga Irodalmi Fesztivál, a Geinai Leányvásár, valamint december 1-hez kapcsolódó ünnepségek megrendezése szerepel a programban.

Figyelmen kívül esik a megye magyar jellegű történelmi, egyházi, tudományos, kulturális emlékeiről, a nagyenyedi kollégium, vár és a Bethlen-kastély, a marosszentimrei, boroskrakkói, sárdi, magyarigeni, alvinci református templomok állapota, s a magyar jellegű kulturális rendezvények, együttesek (mint pl. a magyarlapádi népi együttes anyagi, szellemi támogatásról nincs szó).

INFRASTRUKTÚRA

Országutak

A megyei utak hossza 419, 26 km. A legfontosabb az E81-es nemzetközi műút, mely a megye központi részén halad keresztül, és amely jelen pillanatban jó minőségű burkolatával kényelmes közlekedést biztosít. A megyei utak többsége viszont lerobbant állapotával nehezíti a nagyon is felfaporodott közúti forgalmat. Pillanatnyilag a DN 1, DN 74 A utakon végeznek – a korlátozott finanszírozás függvényében – kisebb-nagyobb feljavítási munkálatokat. A fent említett utak jó része a Mócvidéken, az Ércheység területén található, viszont a torockói medencét Nagyenyeddel összekötő útszakasz a lehető legrosszabb állapotban van, minden kilátás nélkül. Az aszfaltozási munkálatok felgyorsítása végett a megyei tanács Németországból importált egy modern aszfaltozógépet – 30 milliárd lej ellenében. Lesz-e minőségi és mennyiségi ugrás az útjavítás terén, azt a további munkálatok menete és ritmusa fogja majd bebizonyítani és eldönteni.

A helyi erőforrások, illetve pénzek folyósításán kívül a megyei szervek a PHARE, SAPARD, ISPA, RICOP, FEDRE stb. pénzek segítségével is igényt tartanak. A községi és falusi utak kikövezésére az Enyed közelében levő Nyírmező határában levő kőbánya pillanatnyilag kihasználatlanul heverő nagy mennyiségű mészköve is bőven elegendő lenne, csak éppen elszállítani kellene a kijelölt és szükséges helyekre. Gondot jelent, hogy a tulajdonképpeni elszállítás megszervezését és lebonyolítását senki sem vállalja.

Telefonhálózat

Noha a telefonhálózat jelentősen fejlődött az utóbbi évek során, mégis léteznek területek, vidékek különösen az Erdélyi-ércheység vidékén, melyek csupán 6,97%-ban vannak az általános hálózathoz kapcsolva. Következésképpen a 2001–2004-es időszakban 40 új telefonhálózat kiépítése s 22 260 vonallal való ellátása, a régi elavult telefonközpontok felszámolása, s új, modern, digitális központok felszerelése Balázsfalván, Szászsebesen, Zalatnán és Marosújváron a legfontosabb teendő. Mintegy 16 kis, 500–1000 lelket számláló falusi településen a Goldstar projekt finanszírozásában nyilvános telefonfülkék felszerelése van folyamatban.

Villanyhálózat

A hegyvidéken még 55 helység várakozik a villanyvilágítás bevezetésére. Amennyiben a szükséges 100 milliárd lej az illetékesek rendelkezésére áll 30 helységben, 2003-ig befejeződhetnek a tervbe vett munkálatok, a többi 25 helységben pedig a mintegy 50 milliárdos finanszírozás biztosítása ellenében 2003–2005 között folytatódhatnak a munkálatok. A villamos energia elosztására és szállítására mintegy 190 milliárd lej van előirányozva,

ebből 108 milliárdot a Electrica kereskedelmi vállalat és 82 milliárdot az országos energetikai rendszer fejlesztését biztosító speciális alap fedezné.

Közüzemi szolgáltatások fejlesztés

Az ivóvíz hálózat 765 km hosszú, s a hozzákapcsolt helységek száma 90. Megyeszinten két regionális vízhálózat működik: a szászsebesi patakából eredő ivóvíz a megye lakosságának 50%-hoz jut el, míg a Mihoiești–Topánfalva víztároló a Mócvidék egyes helységeit látja el ivóvízzel. Vidéken az 1997/577-es KH értelmében Maroscsügeden, Alsócsórán, Marosszentimrén, Mihálcfalván, Havasgáldon, Székásszabadján s a hozzájuk tartozó falvakban folyó ivóvíz-bevezetési munkálatok, míg az 1998/687-es KH alapján Csurulyásza, Oláhdálya, Horea, Diód, Felvinc, Hosszúaszó, Kelenek, Szászcsanád, Alsókarácsonyfalva, Alkenyér, Aranyosvágás, Alvinc, Bistra, Maroskarna, Bucsum, Marosnagylak, Boroskrakkó, Szolcsva esetében az előtanulmány kivitelezése, míg Nagyalmás, Magyarcserged, Küküllővár, Magyarlapád, Mogos esetében a finanszírozás lehetőségének megteremtése van folyamatban. Ugyanakkor a megye valamennyi városában a meglévő vízhálózat kibővítésén, korszerűsítésén munkálkodnak a helyhatóságok. Mindezek alapján 2004-re 75 km-rel bővül a megye ivóvízhálózata. Mindezzel párhuzamban Abrudbányán, Nagyenyeden, Balázsfalván, Topánfalván, Kudzsiron, Marosújváron, Szászsebesen, Tövisen, Sugágon, Szászcsón a már létező szennyvízlevezető csatornák és tisztítók felújítása van folyamatban.

A már meglévő földgázhálózat kibővítése végett jelenleg Alsógáldon, Alsócsórán, Marosnagylakon, Mihálcfalván, Diódon, Magyarcsergeden és Oláhdályán folynak földgáz-bevezetési munkálatok, míg Magyarlapád, Pián, Magyarforró, Székesverese gyháza esetében 2004-re tervezték a megyei hatóságok– a földgáz bevezetését, amennyiben a finanszírozási alapok létrejönnek a munkálatok megvalósítására.

Külföldi kapcsolatok, európai integráció és regionális fejlesztés

A külföldi kapcsolatok kiépítésére konkrét programpolitikát dolgozott ki és fogadott el a Fehér Megyei Tanács. Ennek elsődleges célja a közös, erőteljes kapcsolatok kiépítése s az Európai Régiókba való hatékony integrálódás. Mindezek keretében a partneri kapcsolatok kiépítése, a nem kormányzati nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatteremtés kifejlesztése, az európai integráció, a helyi és regionális autonómia megvalósítása az elsőrendű feladat. A program elsődlegesen a szomszédos országok felé irányul. Magyar vonatkozásban Tolna és Bács-Kiskun megyékkel való gazdasági, szociális kapcsolatok kiépítésére és sokszínűségére alapoznak. Az ún. ECOSTEP-program keretében Fehér megye az angol Kent Régióval, valamint a görög „Egnatia Epirus” Alapítvánnyal

folytat hasznos együttműködést. Az Európai Bizottság által jóváhagyott Eugénia-program keretében a belgiumi Wallonie Régió, a francia Pyrenees Atlantique és a magyarországi Baranya megye, Fehér megye főbb partnerei. Ugyanakkor Fehér megye az Ecos-Uverture-program finanszírozásából is részesedik, mely összegeket az Erdélyi-érchegység területén lévő szeméttárolók ökológizálására, valamint a védett területek karbantartására fordítja. Ezen kívül az Európai Régiók (ARE) keretében is aktív részt vállal Fehér megye. E program által tehetséges fiatalok folytatják tanulmányukat külföldi intézmények keretében. Hasonlóképpen hasznos és hatékony tevékenységet bonyolít le Fehér megye képviselete az olasz Lazio régióval, a francia Ferney-Voltaire Társasággal, az amerikai Feed the Children szervezettel, a holland Arnemuiden Egyesülettel, valamint a görög Kaula-régióval.

A hazai és külföldi partnerek részvételével a gazdasági együttműködési prioritások között megemlíthető: a Sebes-völgye turisztikai parkjának kiépítése; Lepus turisztikai üdülőhely kiépítése; ipari parkok létesítése; ABC típusú szociális-kulturális-sport és üzletbázis létrehozása Gyulafehérváron; millénium projekt Gyulafehérváron; földgázelosztó központok létesítése; falvak ivóvízzel való ellátása; Infrastruktúra: megyei és helyi utak modernizálása és rehabilitálása; szennyvízgyűjtő, tisztító- és tárlóközpontok kiépítése, fejlesztése; hulladéktárolók kiépítése, hulladék újrafelhasználása; nemzetközi és megyei út menti parkolók kiépítése és a minimálisan kötelező dotációkkal való ellátása; lakásépítés, ennek keretében szociális lakások építése; a hőenergia-termelés, raktározás, szállítás hatékonyságának följavítása; a hőenergia új típusú, modern felszerelésekkel való előállítás (tömbházi, lépcsőházi, családi hőközpontok felszerelése és működtetése); a hátrányos helyzetű zónákban, valamint a kiöregedő helységekből való elsődleges befektetések támogatása és megvalósítása; a helyi közigazgatási hatóságokkal való társulás; állandó, illetve ideiglenes jellegű kiállítások szervezése; turisztikai jellegű rendezvények, kezdeményezések; a marosújvári sósfürdő rehabilitálása; új, modern szolgáltatásokat biztosító autóbusz-állomás megvalósítása Nagyenyeden; egy új, 200 férőhelyes szociális kázinó, valamint öregek otthonának létesítése Nagyenyeden; a Bethlen kollégium épületeinek általános felújítása.

Irodalom:

Prefectura județului Alba, Consiliul Județean Alba: Strategia de dezvoltare economico-socială a județului Alba în perioada 2001-2004. -septembrie 2001.

Primăria Municipiului Aiud: Studiu socio-economic. Aiud - 2000.

Unirea - független gyulafehérvári napilap 2002. január–júniusi számai.

Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából (XIX–XX. század)

L Á S Z L Ó F E R E N C

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság égisze alatt a tavalyi esztendőben megjelent „*Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*” című tanulmánykötet több szempontból is hiánypótló mű. Hiszen be kell ismernünk, hogy Erdély 18–20. századi történelme többszörösen is mostohagyereké történetírásunknak, elsősorban az anyaországinak. Persze nem szánt-szándékkal az, történetírásunkat nem terheli ezért felelősség. A dolognak részben „technikai” okai vannak, hiszen 1918 óta igencsak nehézkes a forrásokhoz való hozzájutás, a román hatóságok mai napig igyekeznek akadályokat gördíteni a kutató útjába, vagy legalább is „szemmel tartani” tevékenységét – ezt a recenzens maga is rendszeresen tapasztalja –, részben arról van szó, hogy a 40-es évek végétől kezdve a 80-as évekig Erdély tabutémává vált (valamelyest oldották ezt az erdélyi fejedelemség történetére vonatkozó kutatások, illetve a tabu véglegesen megtörő háromkötetes szintézis, mely elsősorban maga is kezdet, több területen további kutatásra ösztönöz), az erdélyi magyar történe-szek adott periódusbeli helyzetéről nem is beszélve, ugyanakkor a 90-es években új szempontok szerint újra kellett gondolnunk szűkebb pátriánk történeti problémáit, mely jelentős energiákat kötött le. Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy Erdély történetének valóban megvan a maga különlegessége – nem feltétlenül mítoszaira gondolok, bár abból is van elég –, mely „egész” történe-szeket kíván meg, s bár lehet, hogy sokan nem értenek ezzel egyet, de úgy gondolom, hogy nem lehet – pontosan ezen sajátosságok miatt – mindig a Királyhágón inne-ni kérdésekkel együtt tárgyalni, igaz Erdély – ha a politikai helyzet ezt lehetővé tette – a Magyar Királyság szerves része volt, vagy újból és újból azzá vált. Hiánypótló mű tehát, mert historiográfia-inknak minél több, Erdély történetével foglalkozó színvonalas tanulmányra van szüksége, mert a külön Erdély „studies”-nak (hogy egy divatos angol kifejezéssel éljek) is szüksége van a kutatási eredményekre, az erdélyi magyarságnak pedig árnyalt történeti tudatra. Ráadásul külön jó, ha – az egyébként szükséges – politikátörténet uralmát oldják az eszme-, társadalom-, kultúra-, művelődés- és gazdaságtörténeti elemzések.

Márpedig a tanulmánykötet nem pusztán gazdaságtörténeti, hanem – ahogy Egyed Ákos az előszóban fogalmaz – az „általános mentalitástörténet” perspektíváira épülő munka, „interdiszciplináris természetű: szorosan összefügg a gazdaságtörténettel, a szociológiával, társadalmi antropológiával, gazdasági antropológiával, gazdasági néprajzzal és földrajzzal” (7. old.), tegyük még hozzá: az eszme- és hatástörténettel. A tanulmánykötet írásai szervesen kapcsolódnak

egymáshoz, a szerkesztői munka alaposága kiváló, az írások egy fő kérdésre építenek: hogyan fogalmazódik meg a 18–20. században az erdélyi politikai és értelmiségi elit modernizációs igénye, miképpen képzelik el a régió felzárkóztatását, a társadalom és gazdaság szerkezeti átalakulásának elősegítését. A tanulmányok legnagyobb része egy-egy politikai gondolkodó vagy tudós koncepciójának rekonstrukciójára, életművének bemutatására törekszik – ezeket hidalják át az erdélyi gazdasági fejlődés, a gazdaságról való gondolkodásformálódásnak egy-egy korszakát általánosan bemutató írások, melyek elősegítik a koncepciók történelmi miliőbe való elhelyezését – vizsgálva helyzetelemzéseiket, javaslatukat. A kötetet végigolvasva kiderül: az erdélyi magyar elit programalkotó egyéniségei soha nem l'art pour l'art művelték a gazdaságtudományt, hanem mindig a társadalmi problémák megoldásának útját keresték, illetve az erdélyi magyarság megmaradásának feltételeit kívánták megteremteni. Egyed Ákos szavaival: a "homo oeconomicus"-t kívánták összebékíteni a "homo sociologus"-szal.

A kötet két részre oszlik, amelyeket egy bevezető rész előz meg Egyed Ákos előszavával és Csetri Elek XVIII. századról írt tanulmányával. Az első rész a XIX., a második a XX. századot foglalja össze – napjainkig. Az első „fejezet szereplői”: Wesselényi Miklós, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámuel, Mikó Imre, Berde Áron, Kőváry László, Debreczeni Márton, Rajka Péter, a második „fejezet” Barabás Endre, Gávai Gaál Jenő, Venczel József, Szász Pál, Balázs Ferenc és Nagy Zoltán életművét értékeli. A tanulmányok írói mindvégig törekednek arra, hogy a különböző koncepcióalkotók eszmetörténeti gyökereit megmutassák, az erdélyi gazdasági gondolkodást párhuzamba állítják a nyugati közgazdaságtudomány fejlődésével. Nagy hangsúlyt fektetnek az éppen uralkodó gazdaságpolitikai tendenciák ismertetésére, a gazdaságformálás, illetve a gazdaságtudomány intézményes hátterének bemutatására.

Egyed Ákos tanulmányában jól érzékelteti: Wesselényi egyszerre a magyarországi és az erdélyi polgárosodás szószólója, személye a reformkort megkoronázó 1848-as forradalom által megvalósított unió szimbóluma. Wesselényi a két ország jövőjét elválaszthatatlannak tartotta, de mindvégig figyelt a régiók különbségeire is, s ezen különbségek szerint formálta meg az átalakulás Királyhágón innen és Királyhágón túli koncepcióját. Egyed Széchenyi és Kossuth mellett Wesselényit tartja a harmadik „legnagyobb”-nak, bár néhány megállapítása túlzottan leegyszerűsítő. Széchenyit a szabad versenyek kapitalizmus hívének, illetve merkantilistának tartja, Kossuthot pedig a protekcionizmus hívének. Széchenyi gondolatvilágában valóban jelen van Adam Smith, de ez inkább a Hitelben mutatható ki, nézetei később vál-

toznak, illetve a védővám kérdését inkább politikai kérdésként értékeli – Bécs és a magyarság viszonya, a Monarchia egysége –, mintsem gazdaságfilozófiai problémaként. A merkantilista kifejezés pedig annyiban anakronisztikus, hogy pontosan Adam Smith az, aki Nemzet-gazdaságában átértékelte a merkantilizmus, fiziokratizmus érveit és túllépve ezeken a gazdasági kérdéseket teljesen új megvilágításba helyezi (ugyanígy helytelen terminológia a dualizmuskori ún. „merkantil-agrár vitát” merkantilizmus– fiziokratizmus vitának nevezni). Az írás a Széchenyi – Kossuth vita gazdaságelméleti háttérébe egy Smith – List típusú ellentétet vetít, itt viszont tisztázni kellene, hogy List nem a liberalizmus ellenfele. Minkét közgazdász szabad piacban gondolkodik, csak List jól látja: nincs még egységes európai piac, egymással kapcsolatban lévő piacok vannak, melyekre társadalmak épülnek, melyekben az individuumok jóléte megkívánja az adott régió adott esetben állami beavatkozással történő fejlesztését, versenyképessé tételét. Ez az alapállás Kossuthnál is, bár tudjuk az ő véleménye is változott, 1842 előtt sokkal következetesebb híve a szabad versenyos kapitalizmusnak, mint Széchenyi. A Széchenyi – Kossuth vita látszólagos gazdasági vetületeinek tényleges politikai háttérét Lackó Mihály már kimutatta. Külön ki kell még emelni Imreh István Bölöni Farkas Sándorról és Somai József Brassai Sámuelről írt tanulmányát. Két nagy erdélyi személyiség, az Amerikát megjárt, kérelhetetlenül „szabadságmániás” székely, és „az utolsó polihisztor”, akiről viszont sokan ennél többet nem is tudnak. Szellemi tevékenységük elemzéseit, a két kiváló értekezést ajánlom az olvasók figyelmébe természetesen a többi tanulmánnyal együtt.

A második rész két legjelentősebb írása – jelentőségük a témából is adódik –: Csucsuj István: A közgazdaságtudomány fejlődése Erdélyben a XX. században, illetve Kerekes Jenő – Somai József: A gazdasági oktatás története Erdélyben. A két írás az első világháború után jelentős mértékben megváltozott erdélyi magyar gazdasági gondolkodás helyzetét mutatja be. A román állam nemzetállami törekvései, kisebbségeket elnyomó intézkedései ellenére, a magyar tudósok által művelt közgazdaságtudomány mindvégig a szakma magaslatán állt, eredményei nemzetközi összehasonlításban is megállják a helyüket. A helyzetet talán a legjobban az illusztrálja, hogy a Bolyai Tudományegyetem felszámolása után a Babeş-Bolyain beindított román nyelvű közgazdász képzés a magyar tanári kar átvétele nélkül nem is kezdhetne volna el működését, de "hálaként" előbb még az 50-es években (pl. a magyarországi forradalommal való szimpátia miatt) jelentős csapást mérnek a tanárok egy részére – Csendes Zoltánt és Molnár Miklóst öngyilkosságba kergetik –, a magyar származású hallgatók arányát rendszeresen 5-10% alatt tartják, a nyugdíjba vonuló tanárok helyébe már csak románokat vesznek fel.

A kötet ezen része foglalkozik behatóan az erdélyi szövetkezeti mozgalommal is. Farkas Zoltán, Vincze Gábor, Guzs Ferenc mutatja be az erdélyi szövetkezetiség sajátosságait. 1918 előtt ezek a gazdasági-társadalmi mozgalmak jelentős mértékben kapcsolódnak a dualizmuskori politikához: a merkantil-agrár ellentétéhez, gr. Károlyi Sándor politikai koncepciójához (erdélyi követője Gidófalvi István). Különösen azért is visszhangra talál az agrárius szemlélet Erdélyben, mert a koncepció hangsúlyozza „a birtok védelmének fontosságát, mert abban nemzetteremtő eszközt lát”, s ez a hasonló felfogású politikát (birtokszerzés, felvásárlás) folytató román nemzetiségi politikusokkal szemben egy védekezési lehetőség, illetve a szövetkezetiségnek mindig is komoly alapjai voltak az erőteljesebb erdélyi közösségi tradíciók révén. 1918 után változik a helyzet, s megváltozik a szövetkezetiség jelentősége is. Az 1921-es román földreform Erdélyben a magyarság ellehetlenítését is megcélozza, az iskolák, egyházak, alapítványok elveszítik birtokaikat, márpedig ezeknek fontos szerepe volt a megmaradás biztosításában, ráadásul erőltet kisbirtokok jönnek létre, melyeknek igencsak szüksége volt a szövetkezeti összefogásra. Igen sokszínű mozgalom bontakozik ki: fogyasztási-, hitel-, gépkölcsönző, tejszövetkezetek stb. jönnek létre. A szövetkezetiség legjelentősebb teoretikusa pedig a továbblépés útjait keresi: Balázs Ferenc a mozgalmat egy „vidékfejlesztési stratégiává” gyúrná össze, melyben belefér a vidéki turizmus előmozdítása is. Nagy Zoltán látva, hogy a szövetkezetek megőrizték nemzeti jellegüket, ezek közelítésére törekszik, abban bízva, hogy a közös szükségletek és célok felismerése révén a nemzetiségi ellentéteket is oldani lehet. Nagy elemzése a legkritikusabb pillanatokban is objektívek maradnak. Természetesen a román kormányzat is látja a magyarság számára fontos mozgalom szerepét, s bár megszüntetni nem fogja a két világháború között, ellenőrzése alá kívánja vonni (kivéve a parasztpárti kormányzás időszakát, amikor is épp ellenkező tendencia mutatkozik). 1945 után pedig már nincs apelláta, fokozatosan elsorvasztják ezeket az alulról kibontakozó, önszerveződő mozgalmakat.

A tanulmánykötet igen magas szakmai színvonalú, az írások végén található jegyzetek alapján elmondható, hogy jelentős apparátust mozgat meg – s ez az erdélyi magyar történetírást dicséri, hiszen a felhasznált irodalom nagyrészt ez adja. A kötet szerkesztői és írói az erdélyi történet- és közgazdasági tudomány legjelentősebb képviselői, Csetri Elek, Egyed Ákos és Imreh István személyében az MTA három külső tagja vett részt e tanulmánykötet-vállalkozásban.